

UiO : **Det juridiske fakultet**

Vitne- og bevisforbud etter straffeprosessloven §§ 118 og 119

Kandidatnummer: 574

Leveringsfrist: 26.11.2012

Antall ord: 15 831

Innholdsfortegnelse

1	INNLEDNING	1
1.1	Tema for oppgaven	1
1.2	Kort om rettskilder og metode	3
2	HENSYN SOM BEGRUNNER VITNEFORBUDSREGLENE.....	4
2.1	Generelt	4
2.2	Vern av tillits- og fortrolighetsforhold	5
2.3	Personvern	7
2.4	Hensynet til å kunne ivareta og utnytte sin rettslige stilling.....	8
2.5	Vernet mot selvinkriminering.....	9
2.6	Maktforhold	10
2.7	Hensyn som begrunner innskrenkninger i vitneforbudene	11
3	STRPL. § 118 - VITNEFORBUD SOM FØLGE AV LOVBESTEMT TAUSHETSPLIKT	12
3.1	Innledning	12
3.2	«Krenke lovbestemt taushetsplikt».....	14
3.3	Taushetsplikt «som følge av tjeneste eller arbeid for stat eller kommune» etc.....	16
3.4	«Samtykke fra departementet»	17
3.4.1	Generelt	17
3.4.2	«Åpenbaringen vil kunne utsette staten eller allmenne interesser for skade»	18
3.4.3	«Åpenbaringen vil kunne virke urimelig overfor den som har krav på hemmelighold».....	20
3.5	Ubetinget krav om samtykke fra departementet?	21
3.6	Retten kan overprøve departementets samtykke fullt ut	22

3.7	§ 118 tredje ledd – forklaringen skal gis for stengte dører og under pålegg om taushetsplikt	24
4	STRPL. § 119 - VITNEFORBUD SOM FØLGE AV YRKESMESSIG TAUSHETSPLIKT	26
4.1	Innledning	26
4.2	Hvem er omfattet av vitneforbudet i bestemmelsen?	27
4.3	«Betrodd dem i deres stilling»	30
4.3.1	Generelt	30
4.3.2	«Betrodd»	31
4.3.3	«I deres stilling»	33
4.4	«Samtykke av den som har krav på hemmelighold»	37
4.4.1	«Den som har krav på hemmelighold»	37
4.4.2	«Samtykke»	39
4.5	«Forebygge at noen uskyldig blir straffet»	49
4.6	Krav om forklaring for stengte dører og under pålegg om taushetsplikt	50
5	FØLGER AV BRUDD PÅ VITNEFORBUDENE	50
5.1	Innledning	50
5.2	Realitetsfølger av brudd på vitneforbudene	51
5.3	Prosessuelle følger	52
5.4	Individuelle følger av brudd på taushetsplikt	54
5.4.1	Innledning	54
	Straffeloven har ingen generell bestemmelse som fastsetter straff for brudd på taushetsplikten i sin alminnelighet. Det finnes imidlertid flere bestemmelser som straffesanksjonerer brudd på taushetsplikten i særlovgivningen som gjelder på de ulike aktuelle områdene	54
5.4.2	Straff ved brudd på taushetsplikt etter strl. § 121	55
5.4.3	Straff ved brudd på taushetsplikt etter strl. § 144	56
5.4.4	Konsekvenser for dommeren ved brudd på vitneforbudene	58

6	NOEN FELLES BETRAKTNINGER OM STRPL. §§ 118 OG 119.....	59
6.1	Generelle betraktninger	59
6.2	Når kommer de ulike bestemmelsene til anvendelse?.....	61
6.3	Vitneforbudene er bevismiddelnøytrale	62
6.4	Særlig om forholdet mellom varslingspliktbestemmelser og vitneforbudsbestemmelsene.....	63
7	LITTERATURLISTE OG KILDER.....	65
7.1	Lover og konvensjoner	65
7.1.1	Gjeldende lover	65
7.1.2	Opphevede lover	66
7.1.3	Konvensjoner	66
7.2	Forarbeider.....	66
7.3	Rettsavgjørelser	67
7.4	Litteratur	67
7.5	Nettdokumenter	2

1 INNLEDNING

1.1 Tema for oppgaven

Temaet for oppgaven er vitneforbudsreglene i straffeprosessloven (strpl.) av 22. mai 1981 nr.25 §§ 118 og 119. Disse bestemmelsene er plassert i lovens tredje del kapittel ti, under overskriften «vitner».

Vitneforbudsreglene er langt på vei gitt en sammenfallende utforming i straffe- og sivilprosessen¹. Dette skyldes at reglene bygger på en avveining av de samme hensyn, og at lovgiver har harmonisert vitneforbudsbestemmelsene i forbindelse med lovrevisjoner². Rettspraksis etter tvl. har derfor relevans, særlig der Høyesterett selv henviser til disse ved anvendelsen av §§ 118 og 119.

I norsk straffeprosess er fri bevisførsel et bærende prinsipp. Fri bevisførsel innebærer at partene i en straffesak som hovedregel kan føre alle bevis som vedrører saken. Det er opp til retten å bedømme hvilken vekt bevisene skal ha.

Prinsippet skal bidra til å oppfylle det materielle sannhets prinsipp, som igjen skal bidra til materielt riktige avgjørelser. Det er også ment å sikre en tillitvekkende rettergang, og å hindre uriktige domfellelser.

Som en naturlig konsekvens av prinsippet om fri bevisførsel, gjelder det i norsk rett en hovedregel om vitneplikt, jfr. strpl. § 108. Denne bestemmelsen fastsetter at «enhver, etter lovlig innkalling, plikter å møte som vitne og forklare seg overfor retten, med mindre annet er bestemt ved lov». Brudd på vitneplikten er straffesanksjonert, jfr. domstolloven (dl.) § 206.

¹ Tvistelovens ekvivalenter til bestemmelsene er § 22-3 og § 22-5.

² Se til illustrasjon NOU-2001-32B s. 957.

Bestemmelsene om vitneforbud regulerer kollisjonene mellom reglene om vitneplikt i straffeprosessloven, og reglene for taushetsplikt som blant annet fremgår av straffeloven og forvaltningsloven.

Strpl. § 118 pålegger vitneforbud der vitnet ikke kan forklare seg i retten uten å krenke lovbestemt taushetsplikt han har som følge av arbeid eller tjeneste for stat, kommune etc. Forvaltningsloven § 13 er den alminnelige lovregel om taushetsplikt for offentlige tjenestemenn. Taushetsplikten blir i denne sammenheng gjerne betegnet som «forvaltningsmessig taushetsplikt».

Unntak fra vitneforbudet kan gjøres dersom departementet samtykker i at vitnet kan bli ført. Samtykke gis etter en konkret interesseavveining og departementet kan bare nekte samtykke dersom åpenbaringen vil utsette staten eller allmenne interesser for skade, eller virke urimelig overfor den som har krav på hemmelighet. Grunnet dette er samtykke fra departementet snarere hovedregelen enn unntaket.

Retten kan overprøve departementets samtykke fullt ut. De personene som er omfattet av § 118 kan straffes etter strl. § 121 dersom de bryter taushetsplikten sin.

Strpl. § 119 forbyr domstolene å ta imot vitneførsel av en nærmere angitt gruppe yrkesutøvere om noe som er «betrodd dem i deres stilling». Taushetsplikt for denne gruppen yrkesutøvere betegnes ofte som yrkesmessig eller kallsmessig taushetsplikt.

Underordnede og medhjelpere er også omfattet av vitneforbudet i § 119 dersom i de i «stillings medfør» er kommet til kunnskap om noe som er betrodd de yrkesutøverne som bestemmelsen omfatter.

Vitneforbudet opphører dersom den som har krav på hemmelighet samtykker i at vitnet kan bli ført, eller dersom forklaringen trengs for å forebygge at noen uskyldig blir straffet.

Det kan også være begrensninger i taushetsplikten hos yrkesutøverne som bestemmelsen omfatter som innskrenker vitneforbudet. Dersom en av yrkesutøverne som er omfattet av § 119 bryter taushetsplikten sin, kan vedkommende straffes etter strl. § 144.

Dersom vitneforbudsreglene i §§ 118 eller 119 ikke gjør seg gjeldende, får de personene som er omfattet av bestemmelsene en plikt til å forklare seg etter strpl. § 108, med mindre en annen vitnefritaksbestemmelse kommer til anvendelse. Det faller utenfor denne oppgavens rammer å behandle andre vitnefritaksbestemmelser.

Vitneforbudene begrenser hvilke bevis som kan føres i retten. Retten har et selvstendig ansvar for, og en plikt til, å sørge for at bevis som er omfattet av vitneforbudene ikke blir ført.³

Vitneforbudene i strpl. §§ 118 og 119 reiser en rekke tolknings spørsmål, blant annet knyttet til avgrensningen av hvilke opplysninger og relasjoner som vernes. De ulike unntak fra vitneforbudene, og spørsmål om bortfall av vitneforbudene ved samtykke, vil bli behandlet nedenfor.

1.2 Kort om rettskilder og metode

Opgaven tar sikte på å gi en fremstilling av strpl. §§ 118 og 119 etter gjeldende norsk rett, der Høyesteretts praksis og juridisk teori står sentralt.

I oppgaven omtales flere rettsavgjørelser der Høyesterett har tatt stilling til rekkevidden og forståelsen av bestemmelsene. Etter samtaler med praktiserende advokater, er mitt inntrykk at bestemmelsene er aktuelle i svært mange straffesaker, men at tingrettens tolkning og anvendelse av bestemmelsene sjelden blir overprøvd av lagmannsrettene og Høyesterett.

³ Konsekvenser av brudd på brudd på vitneforbudsbestemmelsene vil bli behandlet i punkt 5.

Bevisforbudsbestemmelsene antas å ha stor praktisk betydning på både sivil- og straffeprosessens område.

At spørsmål om tolkningen av vitneforbudsbestemmelsene ikke oftere blir behandlet av Høyesterett kan skyldes at domstolene anvender et forsiktighetsprinsipp utover hva som følger av loven når den skal ta stilling til bevilbud som kan komme til å krenke taushetsplikt. Det kan også skyldes at påtalemyndigheten unnlater å tilby bevis av samme grunn, og at tvilsspørsmål blir reist og håndtert under saksforberedelsen. Enn videre har Høyesterett gjennom sin praksis avklart en rekke spørsmål knyttet til bestemmelsenes anvendelse.

Reglene i strpl. §§ 118 og 119 er, med enkelte modifikasjoner, en videreføring av reglene i den gamle straffeprosessloven av 1. juli 1887 nr. 5. Forarbeidene til bestemmelsene er nokså beskjedent utstyrt med veiledning for rettsanvendelsen, og Høyesteretts praksis bygger i liten grad på uttalte lovgivermotiver. Den nærmere fastleggelsen av innholdet i bestemmelsene har derfor i stor utstrekning vært overlatt til Høyesterett. Forarbeidene har dermed ikke en sentral plass i fremstillingen her.

2 HENSYN SOM BEGRUNNER VITNEFORBUDSREGLENE

2.1 Generelt

Det grunnleggende hensyn bak vitneforbudsreglene i strpl. §§ 118 og 119 er å gi taushetsplikten et effektivt vern i straffesaksbehandlingen. De hensyn som ligger til grunn for taushetsplikten utgjør således en vesentlig del av begrunnelsen for vitneforbudsreglene.

Taushetsplikten har en lite synlig plass i lovgivningen, selv om den er en grunnleggende og sentral forutsetning for utøvelsen av de profesjoner og offentlig funksjoner som er omfattet av bevisforbudsbestemmelsene.

Taushetsplikt er en plikt til å tie om bestemte forhold, og en plikt til å hindre at uvedkommende får innsyn i disse forholdene. Dette omfatter blant annet krav til forsvarlig oppbevaring av skriftlige opplysninger om pasienten/klienten.

Taushetsplikten er absolutt, i den forstand at det ikke tas hensyn til om den er nødvendig eller om opplysningene er beskyttelsesverdige i det enkelte tilfellet. Taushetsplikten gjelder så vel positive som negative opplysninger.

Taushetsplikten er ansett som en fundamental rettssikkerhetsgaranti som fremmer den berettigedes interesser, respekten for rettspleien og samfunnets lover. Som fremholdt av tidligere leder av Advokatforeningen, advokat Berit Reiss-Andersen, dekker taushetsplikten «et dypt menneskelig behov, og det er en del av vår sivilisasjon å ta hensyn til individets grunnleggende behov foran statens interesser».⁴

Det kan anføres en rekke gode hensyn for at de nevnte yrkesgrupper bør være underlagt taushetsplikt, og at denne bør ha stor gjennomslagskraft overfor utenforstående sine muligheter til å innhente og benytte seg av slik informasjon. Disse hensyn vil det bli redegjort for i det følgende.

2.2 Vern av tillits- og fortrolighetsforhold

Vårt velferdssamfunn bygger på samarbeid mellom samfunnet og borgerne. En viktig forutsetning for et godt og effektivt samarbeid er tillit. Tilliten blir styrket av at vi har en samfunnsorden hvor individet er undergitt et vern mot å bli blottlagt, og et vern mot inngrep fra myndighetene. Klienten/pasienten må ha tillit til at taushetsplikten gjelder også etter at be-

⁴ Advokatforeningens årstale (2009), Berit Reiss-Andersen, Advokatens taushetsplikt – truet av gode hensikter.

troelsen er skjedd, og de aktuelle yrkesgrupper må ha tillit til at den taushetsplikten de har lovet klienten/pasienten ikke senere blir opphevet av myndighetene.⁵

Hovedbegrunnelsen for bevisforbudsreglene i § 119 er å beskytte fortroligheten mellom den som gir og den som mottar opplysningene. Det er med andre ord de individpregede hensyn som er mest fremtredende.^{6 7}

Lovgiver har foretatt en avveining av hensynet til fortrolighet om private forhold, og hensynet til at flest mulig saker blir oppklart. Førstnevnte hensyn har blitt tillagt størst vekt, og er en forutsetning for at de nevnte yrkesgruppene kan utføre en forsvarlig jobb.

Dersom en klient eller pasient ikke tør å snakke sannferdig til advokaten eller legen sin i frykt for at informasjonen kan bli spredt til andre, vil det bli nærmest umulig for eksempelvis legen og advokaten å gi gode og riktige råd og/eller behandling. Man er avhengig av gjensidig tillit og åpenhet for at disse yrkesutøverne kan utføre jobben sin i tråd med det som er best for klienten eller pasienten.

Oppsøker man for eksempel en psykolog er det vanligvis fordi man ønsker råd og veiledning fra en objektiv fagkyndig person om et kanskje vanskelig og personlig forhold, som man ikke ønsker at noen andre skal få kjennskap til. For at den hjelp og bistand man trenger skal være effektiv er man avhengig av at den informasjon man gir til nevnte yrkesgrupper er beskyttet av taushetsplikten.

Det hevdes at taushetsplikten kan være et hinder for å finne sannheten, men det er nettopp på grunn av taushetsplikten at de nevnte yrkene mottar opplysningene. Taushetsplikten motvirker med andre ord en hemmeligholdelse som ellers ville kunne være til skade for den

⁵ <http://www.handboka.no/vgs/veileder/ks/taupli03.htm>.

⁶ Bjerke og Keiserud (2001) s. 484.

⁷ Svalheim (1996) s. 1.

det gjelder, og blir dermed en viktig og nødvendig forutsetning for en forsvarlig ivaretagelse av klientens/pasientens interesser og behov⁸.

Som fremholdt av Høyesterett ankeutvalg i HR-2011-1948-U (avsnitt 13): «Det viktigste formål med bevisforbudene i straffeprosessloven §§ 119 og tvisteloven § 22-5 er at folk skal kunne søke profesjonell hjelp hos de yrkesutøvere som er nevnt i disse bestemmelsene, uten at de skal risikere at de opplysninger som de i den forbindelse gir, skal bli gitt videre eller på annen måte komme ut. Ved at den som søker hjelp, risikofritt kan fortelle sannheten, vil også den som yter hjelp, få et mer korrekt grunnlag for sin vurdering(...).»

Uten en effektiv taushetsplikt er det lett å tenke seg at mange ville ha unnlatt å oppsøke advokat, psykolog og ellers de yrkesgrupper som er omfattet av strpl. § 119. Man kan også tenke seg at mange ville kviet seg med å gi opplysninger til for eksempel Nav, eller andre offentlige organer, dersom opplysningene de ga fra seg ikke var underlagt taushetsplikt.

Det er ikke bare privatpersoner som har behov for et slikt vern. Også juridiske personer har en interesse i å ha en sfære som ikke er tilgjengelig for alle. Ofte er det eksempelvis avgjørende at opplysninger om foreliggende planer, fremtidige patenter og forhandlinger ikke kommer uvedkommende for øre. Uten taushetsplikt, ville det å innhente juridisk bistand for et foretak vært et sjansespill hvor konkurransemessige og andre kommersielle interesser ble satt i fare.

2.3 Personvern

Også enkeltindividers krav på personvern er et viktig hensyn som reglene er satt for å verne. Selve vissheten om at informasjon knyttet til egen person ikke kommer på avveie eller

⁸ Svalheim s. 10.

blir misbrukt, er en verdi det er verdt å verne om.⁹ Selvbestemmelsesretten i forhold til om man skal gi samtykke til at opplysningene kan bringes videre eller ikke, er med på å gjøre dette vernet effektivt.

Samfunnsutviklingen går mot en mer omfattende registrering av personlige opplysninger. Internett gjør det for eksempel mer utfordrende, men samtidig viktigere å ivareta personvernopplysninger. Spredningsfaren og skadepotensialet i at taushetsbelagte personopplysninger lekker ut, er mye større nå enn tidligere.

Den europeiske menneskerettskonvensjonen av 21.mai. nr.30 (EMK) art 8 nr. 1, verner om retten til respekt for privatliv og familieliv, hjem og korrespondanse. Taushetsplikten kan også forankres i denne bestemmelsen. Selv om man har betrodd seg til en av de aktuelle yrkesgruppene, er det fremdeles vedkommende som har eksklusive rettigheter til informasjonen.

2.4 Hensynet til å kunne ivareta og utnytte sin rettslige stilling

Et annet relevant hensyn er at enhver bør ha reelle muligheter til å ivareta og utnytte sin rettslige stilling. Til dette trenger man ofte profesjonell bistand.

Et godt tillitsforhold har betydning for kvaliteten på den bistand advokaten gir, og vil stort sett føre til både riktigere juridiske råd og en raskere og mer effektiv saksbehandling. Klienten vil som regel være den viktigste faktakilden, og det ville bli krevende for advokaten dersom han hele tiden skulle mistenke klienten for å holde tilbake relevant informasjon. Taushetsplikten kan således sies å være et viktig arbeidsredskap for advokaten.

⁹ Svalheim (1996) s. 1-3.

Advokaters taushetsplikt er i hovedsak begrunnet på to nivåer: Hensynet til klienten og hensynet til rettspleien. Når det gjelder hensynet til klienten, kan dette igjen todeles: Behovet for beskyttelse av klientens intimsfære og privatliv på den ene side, og behovet for å sikre borgerne reell adgang til juridisk bistand på den andre. Det er bare når klientens kontakt med advokaten kan skje i full fortrolighet, at advokaten kan gis all den informasjon som er nødvendig for å ivareta klientens interesser på beste måte.¹⁰

At klienten gjennom taushetsplikten sikres tilgang til reell juridisk bistand, bidrar også til å fremme rettspleien. Når taushetsplikten sørger for at det bilde advokaten gis av saken blir mest mulig fullstendig, settes advokaten i stand til å gi materielt riktige råd, slik at samfunnets vedtatte lover og regler kan etterleves. En fullstendig saksopplysning fører også til at de relevante sider av saken kan bringes videre fra advokat til domstolen eller et forvaltningsorgan. På denne måten bidrar taushetsplikten til at det treffes riktige beslutninger av det offentlig.¹¹

Taushetsplikten er videre nødvendig for at advokaten skal kunne være uavhengig. Advokater må kunne påta seg alle typer saker uten frykt for represalier, og verken styres eller kontrolleres av utenforstående i sin bistand til sine klienter. Dette prinsipielle utgangspunkt må modifieres noe, men en viss grad av advokatuavhengighet er ansett som en grunnleggende rettsikkerhetsgaranti.¹²

2.5 Vernet mot selvinkriminering

Vernet mot selvinkriminering kan også sies å være et hensyn bak reglene. Selvinkrimineringsforbudet, som forutsetningsvis følger av EMK art. 6 nr. 1, fastslår at ingen må tvinges

¹⁰ Svalheim (1996) s. 2-3.

¹¹ Svalheim (1996) s. 2-3.

¹² Svalheim (1996) s. 4.

til å bidra til egen domfellelse gjennom vitnemål eller erkjennelse av skyld. Dette vernet står sterkt i norsk rett, jfr. Rt. 1999 s. 1269.

Her ble det slått fast at den som er mistenkt for en straffbar handling har rett til å forholde seg taus, og har heller ingen plikt til å bidra til egen domfellelse. Det kan ikke leses direkte ut av straffeprosessloven, men er et grunnleggende rettsstatsprinsipp.

Prinsippet blir verdiløst hvis noen for eksempel betror seg til sin advokat om forhold som kan bidra til egen domfellelse, og advokaten deretter skal kunne pålegges en forklaringsplikt i retten. Hvis yrkesutøvere ikke hadde taushetsplikt, ville det å oppsøke dem i realiteten i mange tilfeller være et bidrag til slik selvinkriminering.

2.6 Maktforhold

De som mottar taushetsbelagte opplysninger, som omfattes av bevisforbudet i §§ 118 og 119, har ofte større kunnskap og innsikt på det aktuelle området enn de som avgir opplysningene. Dette skaper en ubalanse i maktforholdet mellom dem.

At de som er underlagt taushetsplikt bare kan bringe opplysninger videre dersom den som har krav på hemmelighet eller departementet samtykker, bidrar til å balansere maktforholdet. Dette er således et annet hensyn som taler for et effektivt vern av taushetsbelagte opplysninger.¹³

¹³ <http://www.handboka.no/vgs/veileder/ks/taupli03.htm>.

2.7 Hensyn som begrunner innskrenkninger i vitneforbudene

Taushetsplikten kan være til hinder for at en vitneforklaring, som ellers ville kunne hatt avgjørende betydning for pådømmelsen av en straffesak, blir ført, og dermed være til hinder for oppklaring av straffbare handlinger. Samtidig vil enhver modifisering av taushetsplikten øke risikoen for at den private sfære blir åpnet for andre på en måte som er til skade for den taushetsplikten skal verne om. Derfor har også de hensyn som ivaretas av taushetsplikten generelt fått større gjennomslag ved utformingen av bevisforbudsbestemmelsene enn for eksempel hensynet til å oppnå materielt riktige dommer. Særlig gjelder dette strpl. § 119.

I visse tilfeller vil det imidlertid være andre hensyn som tilsier at taushetsplikten ved pådømmelsen av straffbare forhold bør vike.

Hensynet til oppklaring av straffesaker har ført til at vitneforbudet i strpl. § 119 har en viktig begrensning. Bestemmelsens tredje ledd fastslår at vitneforbudet faller bort når forklaringen trengs for å forebygge at noen uskyldig blir straffet.¹⁴

Den forvaltningsmessige taushetsplikt som beskyttes i strpl. § 118 er gitt et svakere vern i den forstand at departementet som hovedregel skal samtykke til at forklaring blir gitt uten hinder av taushetsplikten.

Dette henger blant annet sammen med at forvaltningsorganene er avhengige av et effektivt og funksjonelt samarbeid. En god løsning på spørsmål og problemer forutsetter gjerne en bred tilnærming fra ulike fagfolk fordi spørsmål eller problemene etter sin art ofte er sammensatte.

¹⁴ Se punkt 4.5 nedenfor.

Også lovgivningen på forvaltningens område bygger på et underliggende prinsipp om størst mulig grad av offentlighet, meroffentlighet, mens utgangspunktet for de nevnte yrkesgrupper i § 119 snarere må sies å være det motsatte.¹⁵

Det er imidlertid ikke opplagt at den utvekslingen av personopplysninger mellom ulike forvaltningsorganer skal kunne benyttes ved pådømmelsen av straffesaker. Når man som privatperson har kontakt med et offentlig organ og oppgir personopplysninger har man som oftest ikke forutsatt at disse opplysningene skal benyttes i en senere straffesak.

3 STRPL. § 118 - VITNEFORBUD SOM FØLGE AV LOVBESTEMT TAUSHETSPLIKT

3.1 Innledning

Strpl. § 118 lyder som følger:

«Uten samtykke fra departementet må retten ikke ta imot forklaring som vitnet ikke kan gi uten å krenke lovbestemt taushetsplikt han har som følge av tjeneste eller arbeid for stat eller kommune. Tilsvarende gjelder for vitne som har taushetsplikt som følge av tjeneste eller arbeid for familievernkontor, postoperatør¹⁶, tilbyder av tilgang til elektronisk kommunikasjonsnett eller elektronisk kommunikasjonstjeneste, elektronisk kommunikasjonstallatør¹⁷, eller statens lufthavnselskap. Samtykke kan bare nektes om åpenbaringen vil kunne utsette staten eller allmenne interesser for skade eller virke urimelig overfor den som har krav på hemmelighold.

¹⁵ Svalheim (1996) s. 230.

¹⁶ Postloven § 13.

¹⁷ Ekomloven § 1-5.

Etter en avveining av hensynet til taushetsplikten og hensynet til sakens opplysning, kan retten ved kjennelse bestemme at vitneforklaring skal gis selv om samtykke er nektet, eller at vitneforklaring ikke skal mottas selv om departementet har samtykket. Før retten tar slik avgjørelse, skal den gi departementet anledning til å redegjøre for grunnene for sitt standpunkt. Denne redegjørelsen skal meddeles partene.

Regelen i § 117 annet ledd gjelder tilsvarende.»

Paragrafen regulerer forholdet mellom offentlige tjenstemenns plikt til å bevare taushet om forhold de blir kjent med i tjenesten, og deres vitneplikt i straffesaker.¹⁸ Det er kun vitneprov fra tjenestemannen selv som er omfattet av vitneforbudet i strpl. § 118.

Bestemmelsen gjelder den forvaltningsmessige taushetsplikten man har som følge av tjeneste eller arbeid for stat og kommune eller en av de nevnte selskaper, uavhengig av profesjon.

Taushetsplikten vil hovedsakelig være pålagt etter forvaltningsloven, men mange offentlig ansatte vil også ha taushetsplikt pålagt i særlovgivningen.

Det er retten, ikke vedkommende tjenestemann, som er pliktsubjekt etter bestemmelsen og som dermed er ansvarlig for at taushetsplikten er opphevet før den tar imot vitneforklaring. Det er flere vilkår som må være oppfylt for at retten kan ta imot forklaringer/bevis fra de personer som er omfattet av bestemmelsen. Disse vil bli behandlet i det følgende.

¹⁸ Bjerke og Keiserud (2006) s. 468.

3.2 «Krenke lovbestemt taushetsplikt»

Det første vilkåret er at vitneførselen ikke må «krenke lovbestemt taushetsplikt».

Hvorvidt vitneforklaringen kan tenkes å krenke lovbestemt taushetsplikt, beror på en tolkning av den aktuelle taushetspliktbestemmelsen.

Taushetsplikten er lovbestemt dersom den er «pålagt i eller i medhold av lov», jfr. Ot.prp. nr. 35 (1978-79) s. 145.

Den alminnelige lovregel om taushetsplikt for offentlige tjenestemenn, fremgår av forvaltningsloven¹⁹, heretter fvl. § 13 første ledd. Den bestemmer at enhver som utfører tjeneste eller arbeid for et forvaltningsorgan, plikter å hindre at andre får adgang eller kjennskap til det en får vite om noens personlige forhold i forbindelse med tjenesten eller arbeidet

Fødested, fødselsdato, personnummer, statsborgerforhold, sivilstand, yrke, bopel og arbeidssted regnes ikke som personlige forhold med mindre slike opplysninger bidrar til å røpe andre forhold som må anses som personlige, jfr. § 13 annet ledd.

Det følger av Gyldendals lovkommentar²⁰ at denne bestemmelsen «setter en slags nedre grense for opplysninger vedrørende personlige forhold som normalt vil være så lite sensitive at de ikke underlegges taushetsplikt». Dette må innebære at enhver opplysning om noens personlige forhold med større sensitivitet er omfattet av taushetsplikten.

Fvl. oppstiller imidlertid en rekke unntak fra og begrensninger i hovedregelen om taushetsplikt i § 13. Dersom et av unntakene eller begrensningene kommer til anvendelse, er det ikke en krenkelse av taushetsplikten. For eksempel bestemmer fvl. § 13a. nr. 3 at opplys-

¹⁹ Lov 10 feb. 1967 om behandlingsmåten i forvaltningssaker.

²⁰ Bernt, Jan Fridthjof. Kommentar til forvaltningsloven: Gyldendals lovkommentar (online) note 276.

ningene ikke er taushetsbelagte «når ingen berettiget interesse tilsier at de holdes hemmelig, f.eks. når de er alminnelig kjent eller alminnelig tilgjengelig andre steder».

Private avtaler om hemmelighold eller et løfte om å bevare taushet, faller utenfor bevisforbudsbestemmelsen i strpl. § 118 jfr.

Et eksempel på lovbestemt taushetsplikt i særlovgivningen er Helsepersonelloven av 2. juli 1999 nr. 64 § 21. Den bestemmer at helsepersonell skal hindre at andre får adgang eller kjennskap til opplysninger om folks legems- eller sykdomsforhold eller andre personlige forhold som de får vite om i egenskap av å være helsepersonell.

Av § 27 følger imidlertid at taushetsplikt, som nevnt, ikke er til hinder for at helsepersonell som opptrer som sakkyndige gir opplysninger til oppdragsgiver, dersom opplysningene er mottatt under utførselen av oppdraget og har betydning for dette.

Dette innebærer at de som blir oppnevnt som sakkyndige av retten i straffesaker må avgi forklaring, selv om opplysningene ellers ville være underlagt lovbestemt taushetsplikt. Den sakkyndige vil imidlertid være underlagt taushetsplikt utenfor retten om de personlige forhold han blir kjent med i sitt oppdrag, jfr. dl. § 63 a.²¹

For tjenestemenn i politiet og påtalemyndigheten gjelder særskilte regler om taushetsplikt jfr. strpl. §§ 61a-61e. Forvaltningsmessig taushetsplikt gjelder ikke for slike tjenestemenn jfr. fvl. § 4 første ledd bokstav b. Deres taushetsplikt er, naturligvis, ikke til hinder for at ellers taushetsbelagte opplysninger blir brukt i forbindelse med en straffesaks pådømmelse i retten.

²¹ 1915 Domstolloven av 13 aug. 1915 nr. 5.

Når retten skal ta stilling til om en vitneforklaring vil krenke lovbestemt taushetsplikt, må den vurdere rekkevidden av den aktuelle taushetsplikten, herunder om noen av de unntak og begrensninger som nevnt kommer til anvendelse. Gjør de det, kan retten ta imot forklaring på vanlig måte, med mindre andre bevisforbud får anvendelse.

3.3 Taushetsplikt «som følge av tjeneste eller arbeid for stat eller kommune» etc.

Det er videre et vilkår for vitneforbud etter § 118, at den lovbestemte taushetsplikten følger av tjeneste eller arbeid for stat eller kommune, familievernkontor, postoperatør, tilbyder av tilgang til elektronisk kommunikasjonsnett, eller elektronisk kommunikasjonstjeneste, elektronisk kommunikasjonsinstallatør, eller statens lufthavnselskap.

Det dreier seg i første rekke om offentlige tjenestemenn, jfr. «stat eller kommune».

Det vil som regel ikke by på problemer å avgjøre om en virksomhet er offentlig eller privat. Dersom virksomheten kontrolleres av forvaltningen, vil den normalt betraktes som offentlig.²²

Mellom disse klare ytterpunktene kan det oppstå grensetilfeller, men vitneforbudet i strpl. § 118 er ikke bare ment å gjelde offentlige tjenestemenn i snever forstand.

Også medlemmer av offentlige råd og utvalg og ansatte i offentlig service- og forretningsvirksomhet omfattes av ordlyden i «tjeneste eller arbeid for stat eller kommune».²³

Strpl. § 118 annet punktum bestemmer at vitneforbudet også gjelder for de som har taushetsplikt som følge av tjeneste eller arbeid for familievernkontor, postoperatør etc.

²² Schei, Tore m.fl. kommentarer til tvisteloven bind 2 (2007) s. 1063.

²³ Bjerke og Keiserud (2001) s. 474.

Det er ikke avgjørende om vedkommende har noen tilknytning til det offentlige på det tidspunktet forklaringen avgis, bare at han fikk opplysningene «som følge» av tjeneste eller arbeid for stat eller kommune.

Det betyr at opplysninger som ikke følger av tjeneste for stat eller kommune, faller utenfor vitneforbudet i strpl. § 118.

3.4 «Samtykke fra departementet»

3.4.1 Generelt

Dersom det er fare for at en som er omfattet av strpl. § 118 krenker lovbestemt taushetsplikt, kan ikke retten ta imot forklaring uten samtykke fra departementet.²⁴

For å kunne innhente samtykke, er det en forutsetning at vitneforklaringen skal avlegges i forbindelse med en aktuell straffesak. Saken må altså være reist for domstolen. I straffesaker betyr det at det må foreligge en tiltalebeslutning.

Det følger av forarbeidene²⁵ at dersom en offentlig tjenestemann blir innkalt som vitne, er det tjenestemannens overordnede som skal avgjøre om tjenestemannen skal løses fra taushetsplikten av hensyn til rettssaken. Departementet kan også gi samtykke til utlevering av dokumenter som er vernet av taushetsplikten, jfr. Rt. 1930 s. 1027.

Selv om det ikke kommer direkte til uttrykk i bestemmelsen, vil det normalt være det departementet som tjenestemannen administrativt hører under, som har samtykkekompetanse²⁶.

²⁴ Hustad, Knut-Fredrik, kommentar til straffeprosessloven, Gyldendal lovkommentar (online) note 717.

²⁵ NUT – 1969:3.

²⁶ Bjerke og Keiserud (2001) s. 474-475.

Departementet kan imidlertid delegere sin myndighet til å gi samtykke etter vanlige forvaltningsmessige regler, noe de også i stor utstrekning har gjort. Justisdepartementet har for eksempel delegert sin myndighet til fylkesmennene, og sosial- og helsedepartementet har delegert sin myndighet til statens helsetilsyn.

Det følger forutsetningsvis av bestemmelsen at departementet bare kan samtykke i at forklaringen gis til retten.

Samtykke kan imidlertid bare nektes om: 1) åpenbaringen vil kunne utsette staten eller allmenne interesser for skade, eller 2) virke urimelig overfor den som har krav på hemmelighet.

Etter den gamle bestemmelsen i strpl. § 118, skulle departementet alene vurdere om vitnesbyrdet ville kunne utsette staten eller allmenne interesser for skade. Dessuten var samtykkevurderingen ikke gjenstand for domstolskontroll.

3.4.2 «Åpenbaringen vil kunne utsette staten eller allmenne interesser for skade»

Hva som ligger i kriteriet om at åpenbaringen vil kunne utsette «staten eller allmenne interesser for skade» kan ikke leses direkte ut av bestemmelsen.

Etter en naturlig språklig forståelse av ordlyden «vil kunne» må det antakelig kreves reelle og konkrete holdepunkter for at åpenbaringen utsetter staten eller allmenne interesser for skade. Men det kan antakelig neppe oppstilles noe krav om sannsynlighetsovervekt, jfr. «kunne». Vurderingstemaet må etter dette bli om åpenbaringen er egnet til å utsette staten eller allmenne interesser for skade.

Så langt gjelder hensynet til staten eller allmenne interesser, vil et eksempel på dette kunne være hensynet til ikke å undergrave tillitsforholdet mellom private og offentlige organer.

Forvaltningen bygger på en høy grad av tillit mellom borgerne og forvaltningsapparatet, og det vil kunne være i statens eller i allmenn interesse at opplysninger som undergraver denne tilliten ikke blir fremlagt i retten.

Et annet statlig eller allment hensyn som kan begrunne hemmelighold er hensynet til at politi og etterretningstjeneste skal kunne bevare taushet om operative forhold av betydning for deres virksomhet.

I en sivil sak inntatt i Rt. 1997 s. 1170 ble det ikke gitt samtykke til fremleggelse av generelle opplysninger om politiets operative virksomhet og/eller spanings- og etterretningsvirksomhet.

Det skal foretas en interesseavveining.²⁷ Her må statens eller allmenne interesser i hemmelighold veies opp mot de hensyn som ligger til grunn for lovens hovedregel om at departementet skal samtykke, altså det materielle sannhets prinsipp.

En fagadministrasjon kan være innstilt på hemmeligholdelse i større grad enn det som er berettiget ut fra en videre samfunnsmessig vurdering. Det kan være fristende for vedkommende departement å nekte samtykke til vitneforklaring der det er fare for at kritikkverdige forhold innenfor administrasjonen kan komme frem.^{28 29}

²⁷ Bjerke og Keiserud (2001) s. 476.

²⁸ NUT- 1969-3.

²⁹ Om rettens overprøving av departementets samtykke, se punkt 3.6 nedenfor.

3.4.3 «Åpenbaringen vil kunne virke urimelig overfor den som har krav på hemmelighold»

Det at åpenbaringen vil kunne virke urimelig overfor den som har krav på hemmelighold kan tilsi at departementet ikke bør samtykke til opphevelse av taushetsplikten. Også under dette alternativet skal det foretas en skjønnsmessig interesseavveining.

Hva som er urimelig i ett tilfelle trenger ikke nødvendigvis være det i et annet. Her spiller konkrete og subjektive forhold inn i vurderingen. Dersom det er tale om strengt personlige eller økonomiske opplysninger, er det et moment som kan føre til at samtykke vil bli nektet. Gjennomgående vil en opphevelse av taushetsplikten om personlige forhold oppleves som svært urimelig overfor den som har krav på hemmelighold. Nektelse av samtykke vil imidlertid i første rekke være aktuelt hvor det er tale om strengt personlige opplysninger³⁰.

Den som har krav på hemmelighold vil som regel være den som har avgitt opplysningene. Opplysningene behøver ikke nødvendigvis å gjelde avgiveren selv.

Det følger av forarbeidene at departementet kan ta hensyn til viktigheten av vitneprovet og eventuelt vurdere om det finnes alternative måter å føre beviset på.³¹ Forutsetningen er at departementet har den nødvendige oversikt over saken.

Det vil kunne gis delvis samtykke dersom det er tale om å gi forklaring om flere opplysninger, men dette er ikke alltid så lett å gjennomføre i praksis. Det vil ofte være vanskelig å skille opplysningene fra hverandre, og en opplysning vil gjerne miste mye av sin meningsverdi hvis den blir tatt ut av sin kontekstuelle sammenheng.

³⁰ Bjerke og Keiserud (2001) s. 477.

³¹ Ot.prp.nr.35 (1978-79) s.142.

3.5 Ubetinget krav om samtykke fra departementet?

Når taushetsplikt er pålagt av hensyn til private interesser, faller den bort når vedkommende privatperson eller den som handler på vegne av vedkommende juridiske person, samtykker i at det gis forklaring for retten, jf. fvl. § 13a nr. 1.

Dette betyr som utgangspunkt at man, når taushetsplikt er pålagt av hensyn til private interesser, er utenfor vitneforbudet i strpl. § 118. Det kan likevel reises spørsmål om hvorvidt retten i slike tilfeller kan bygge på en presumpsjon for at det ikke foreligger slike statlige eller allmenne hensyn som nevnt i pkt. 3.4.2, eller om den ubetinget må innhente samtykke fra departementet i tillegg.

Et hensyn som taler for at retten uansett bør innhente samtykke fra departementet, er at departementet er nærmest til å vurdere hvorvidt det foreligger slike statlige eller allmenne hensyn som nevnt i loven. Skal disse hensyn gis et effektivt vern, og alle relevante hensyn komme frem, bør departementet gis anledning til å vurdere det aktuelle bevisstilbudet.

Et hensyn som kan tale mot at retten må innhente samtykke fra departementet når det alene er tale om private interesser, og den som har krav på hemmelighold har samtykket, er hensynet til en effektiv straffesaksbehandling.

Antakelig må ivaretagelsen av hensynet til ikke å utsette staten eller allmenne interesser for skade veie tyngst, slik at samtykke må innhentes også når det tilsynelatende bare er private interesser som står på spill. Også lovens ordlyd og forsiktighetshensyn taler for en slik løsning.

3.6 Retten kan overprøve departementets samtykke fullt ut

Departementets samtykke til å gi forklaring uten hinder av taushetsplikt eller nektelse av å gi samtykke, kan prøves fullt ut av retten, jfr. strpl. § 118, annet ledd første punktum. Det betyr at retten kan bestemme at vitneforklaring skal gis selv om departementet ikke har samtykket og motsatt.

Retten må her foreta en avveining av hensynet til taushetsplikten og hensynet til sakens opplysning. Det er bare når opplysningene er relevante for straffesaken at hensynene som begrunner taushetsplikten må vike. Retten må således prejudisielt ta stilling til relevansen av de taushetsbelagte opplysninger som vitnet eventuelt skal forklare seg om.

For at retten kan treffe avgjørelse om vitneforklaring, er det et vilkår at spørsmålet om samtykke har vært prøvd av departementet, eller det forvaltningsorgan departementet har delegert myndighet til. Dette kommer ikke direkte til uttrykk i lovteksten, men følger av fast praksis og teori.³²

Retten kan med andre ord ikke samtykke til vitneforklaring på eget initiativ, det må foreligge en avgjørelse fra departementet som retten kan overprøve, jfr. Rt. 2001 s. 4.

Tilsvarende er uttalt i Rt. 2006 s. 129. Begge avgjørelser gjaldt tvistemålsloven § 204 nr. 2, men det samme må antas å gjelde i forhold til straffeprosessloven § 118 annet ledd.

Det er et viktig prinsipp at departementets avgjørelser kan overprøves av domstolene, selv om det nok forekommer ganske sjeldent at domstolene kommer frem til et annet resultat enn departementet.

Departementet må antas å ha best forutsetninger for å kunne foreta den interesseavveining som loven anviser. Men departementet kan også tenkes å nekte samtykke når det er begått

³² Bjerke og Keiserud (2001) s. 477.

kritikkverdige forhold som man ikke ønsker at noen skal få innblikk i. Rettens overprøvingsadgang er ment å sikre at interesseavveiningen er forsvarlig.

Den som har krav på hemmelighold bør varsles dersom departementet samtykker i at vitneforbudet skal oppheves. Vedkommende kan således be retten om å overprøve beslutningen. Forutsetningen er at man blir varslet før forklaringen gis til retten. Retten må foreta overprøving dersom en av partene forlanger det, men retten kan også av eget tiltak overprøve samtykket.³³

Det fremkommer videre av bestemmelsen at retten skal gi departementet anledning til å grunngi sitt standpunkt før retten eventuelt treffer en avgjørelse som går i motsatt retning av departementets. Denne redegjørelsen skal meddeles partene. Dette bidrar til at partene får kjennskap til det grunnlaget retten bygger sin avgjørelse på.

Før vedtakelsen av tvisteloven av 17. juni 2005 nr. 90 var regelen motsatt; departementets redegjørelse skulle ikke meddeles partene. Redegjørelsen må imidlertid under enhver omstendighet begrenses til å omtale arten av de taushetsbelagte opplysninger uten å røpe innholdet av disse.³⁴

Bestemmelsen er begrunnet i EMK art. 6 nr. 1 og hensynet til kontradiksjon.³⁵ Det er forutsatt at redegjørelsen skal kunne utformes slik at det kan gis innsyn i den, uten at formålet med reglene om taushetsplikt undergraves. Det er ikke noe krav om at departementet faktisk uttaler seg, bare at det gis anledning til det.

Ved overprøvelse av departementets beslutning, er det en forutsetning at retten får innsyn i alle de aktuelle dokumentene i saken. Dersom retten kommer til at vitnet eller beviset ikke

³³ Schei, Tore m.fl. kommentarer til tvisteloven bind 2 s. 1070.

³⁴ Schei, Tore m.fl. kommentarer til tvisteloven bind 2 s. 1071.

³⁵ NOU 2001: 32 s. 957.

kan bli ført, må retten se bort fra opplysningene ved sakens avgjørelse jfr. strpl. § 305.³⁶ Det følger av denne bestemmelsen at domstolene, ved avgjørelsen av hva som anses bevist, bare kan ta i betraktning de bevis som er ført under hovedforhandlingen.

Selve bevisstheten om at departementet kan bli bedt om å begrunne sine avgjørelser overfor retten kan ha betydning for departementets holdning, og føre til at departementet muligens gjør en grundigere jobb enn de ellers ville gjort dersom det ikke var mulighet for at beslutningene deres kunne bli overprøvd av retten.

Rettsens kompetanse til å overprøve departementets avgjørelse om samtykke i strpl. § 118 bedrer rettsikkerheten og styrker domstolens kontroll med forvaltningene

Det fremgår av § 118 annet ledd at rettens avgjørelse skal treffes i form av kjennelse, som etter hovedregelen i strpl. § 52 er underlagt krav til begrunnelse. Kravet til begrunnelse er en forutsetning for en effektiv overprøving av rettens vurdering. De personene som rammes kan anke avgjørelsen etter vanlige regler. Departementet har nødvendig rettslig interesse i de sakene hvor de har nektet samtykke, men ikke i de sakene der retten har overprøvd departementets samtykke til opphevelse av taushetsplikten.³⁷

3.7 § 118 tredje ledd – forklaringen skal gis for stengte dører og under pålegg om taushetsplikt

I norsk rett gjelder prinsippet om offentlighet i strafferettspleien, jfr. dl. § 124 første ledd. Dette er hovedregelen, og innebærer at rettsmøtene er offentlige og at forhandlingene og rettsavgjørelsene kan gjengis offentlig, hvis ikke annet er bestemt i lov eller av retten i medhold av lov.

³⁶ Bjerke og Keiserud (2001) s. 477.

³⁷ Bjerke og Keiserud (2001) s. 477-478.

I Ot.prp.nr.55 (1997-98) s. 41 uttaler departementet at det er viktig å fastholde utgangspunktet om en offentlig rettergang, og at innskrenkninger bare bør besluttes der dette er nødvendig. Ved den konkrete vurderingen av om dørene bør lukkes, offentlig referat forbys etc., må retten alltid ta i betraktning de prinsipielle hensyn som taler for offentlighet og som lovens hovedregler bygger på.

Dersom det blir gitt samtykke til forklaring etter strpl. § 118, og ikke annet følger av samtykkebeslutningen, skal forklaringen imidlertid meddeles retten og partene for stengte dører og under pålegg om taushetsplikt. Dette følger av henvisningen til strpl. § 117 annet ledd og § 118 tredje ledd.

Begrunnelsen for dette er hensynet til privatlivet for den opplysningene gjelder; når det først gis forklaring om forhold underlagt taushetsplikt, bør dette skje på en mest mulig skånsom måte. Således bygger denne bestemmelsen på de samme hensyn som begrunner taushetsplikten som sådan.

Dl. § 125 gir en videre adgang til å behandle saken for stengte dører enn det som er påbudt etter strpl. § 117, annet ledd, jfr.§118, tredje ledd. Den bestemmer at retten, ved kjennelse, kan beslutte at rettsmøte helt eller delvis skal gå for stengte dører dersom hensynet til blant annet privatlivets fred eller ærbarhet krever det. Kjennelsesformen er valgt fordi det skal gå fram hva som er begrunnelsen når det gjøres innskrenkninger i offentlighetsprinsippet.

4 STRPL. § 119 - VITNEFORBUD SOM FØLGE AV YRKESMESSIG TAUSHETSPLIKT

4.1 Innledning

Strpl. § 119 lyder som følger:

»Uten samtykke av den som har krav på hemmelighold, må retten ikke ta imot forklaring av prester i statskirken, prester eller forstandere i registrerte trossamfunn³⁸, advokater³⁹, forsvarere i straffesaker⁴⁰, meklingsmenn i ekteskapsaker⁴¹, leger, psykologer, apotekere⁴², jordmødre eller sykepleiere om noe som er betrodd dem i deres stilling.

Det samme gjelder underordnede og medhjelpere som i stillings medfør er kommet til kunnskap om det som er betrodd de nevnte personer.

Forbudet faller bort når forklaringen trengs for å forebygge at noen uskyldig blir straffet.

Dersom ikke den som har krav på hemmelighold samtykker i at avhøringen foregår offentlig, skal forklaringen bare meddeles retten og partene i møte for stengte dører og under pålegg om taushetsplikt»

Strpl § 119 annet ledd forbyr retten å ta imot forklaring fra prester, advokater, leger etc. om noe som er betrodd dem i deres stilling. Betegnelser som «kallsmessig taushetsplikt» og/eller «profesjonsmessig taushetsplikt» benyttes også, og synliggjør at taushetsplikten er knyttet til utøvelsen av et yrke hvor et særlig vern om taushetsplikten er påkrevd.

³⁸ Lov om trdomssamfunn og ymist anna § 14.

³⁹ Domstolloven § 220.

⁴⁰ Domstolloven § 95.

⁴¹ Ekteskapsloven § 26.

⁴² Apotekloven § 3-2.

De nærmere vilkårene for vitneforbud etter § 119 vil bli behandlet i det følgende.

4.2 Hvem er omfattet av vitneforbudet i bestemmelsen?

Strpl. § 119 første ledd gir en uttømmende⁴³ liste over de yrkesgrupper som er omfattet av vitneforbudet i bestemmelsen.

Det fremgår av særlovgivningen hva som kreves for å falle inn under de aktuelle yrkesgruppene i § 119. Hvem som for eksempel faller inn under yrkesgruppen »advokater» fremgår av dl. § 220, og hvem som er «leger, psykologer, sykepleiere og jordmødre» fremgår av hlspl. §§ 48-50.

Når det gjelder «forsvarere i straffesaker» kommer bestemmelsen til anvendelse uansett om vedkommende er eller har vært forsvarer i den aktuelle straffesaken, eller om vedkommende er blitt betrodd opplysningene som forsvarer i en annen sak. Siktede er også vernet av forbudet i bestemmelsen dersom han har betrodd seg til vedkommende fordi han regnet med at han ville påta seg forsvareroppgjøret, og dette ikke ble tilfellet.⁴⁴

Listen over yrkesgruppene er uttømmende og kan ikke brukes analogisk, jfr. Rt. 1996 s.464. Saken gjaldt en anke over avslag på krav om dokumentfremleggelse under henvisning til tannlegers taushetsplikt. Høyesterett kjæremålsutvalg uttalte at det er alminnelig antatt at bestemmelsen ikke kan brukes analogisk på persongrupper som faller utenfor oppregningen. Fremleggelse av en tannleges regnskapsdokumenter, herunder bilag og timelister, kunne således ikke nektes under henvisning til tvml. § 205⁴⁵. Konklusjonen ble at dersom bestemmelsen var ment å omfatte tannleger på samme måte som leger, må det antas at dette ville kommet direkte til uttrykk i bestemmelsen.

⁴³ Se Rt. 1996 s. 464 omtalt nedenfor.

⁴⁴ Bjerke og Keiserud (2001) s. 479.

⁴⁵ Nå tvl. § 22-5.

Strpl. § 119 annet ledd åpner derimot for en utvidelse av kretsen som er omfattet av bestemmelsen. Også underordnede og medhjelpere er omfattet dersom de «i stillings medfør» er kommet til kunnskap om noe som er betrodd de nevnte personer i første ledd.

I nær sagt all form for virksomhet vil yrkesutøverne i større eller mindre grad være avhengig av andres assistanse for å kunne oppfylle sine forpliktelser overfor klienten/pasienten etc. Utgangspunktet er således at alle som har en hjelpefunksjon til yrkesutøverne omtalt i § 119 første ledd, er omfattet av bestemmelsen. Dette gjelder også vanlig kontorphersonell som for eksempel resepsjonister etc.

For alle ansatte hos den aktuelle yrkesutøveren vil det klare utgangspunkt være at de er omfattet. For de som ikke er ansatt må det foretas en konkret vurdering i hvert enkelt tilfelle.

Det avgjørende må være om vedkommende kan sies å bistå de nevnte yrkesutøverne i deres funksjon som advokat, lege etc. i klient-/pasientrelasjonen. Det er av underordnet betydning om vedkommende har bistått i et konkret oppdrag eller om han har mottatt vederlag for bistanden.⁴⁶

Svalheim gir uttrykk for at reelle hensyn tilsier at for eksempel rengjøringspersonell som får innblikk i taushetsbelagte opplysninger når de vasker på et advokatkontor, bør anses å være omfattet av vitneforbudet etter annet ledd.⁴⁷ Dette til tross for at det ikke uten videre er naturlig å si at slike personer bistår en advokat «i stillings medfør».

Personer som er autorisert som advokatfullmektig, jfr. dl. § 223, faller utenfor yrkesgruppen «advokater», men vil kunne omfattes av bestemmelsens andre ledd.

⁴⁶ Svalheim (1996) s. 47-53.

⁴⁷ Svalheim (1996) s. 48.

Også de yrkesgrupper som ligger nær opp til dem som er uttrykkelig nevnt, vil kunne fritas for vitneplikten etter strpl. §119 annet ledd fordi det foreligger et underordnings- eller medhjelperforhold. Dette gjelder særlig for personer innen helsevesenet, jfr. helsepersonelloven § 48.

Etter bestemmelsens ordlyd er det bare de opplysningene som først kan sies å være betrodd til en av de nevnte yrkesutøverne som er omfattet av taushetsplikten til den underordnede eller medhjelperen. Opplysninger som er gitt direkte til underordnede/medhjelpere, er således i utgangspunktet ikke omfattet.

Dersom en klient oppsøker et advokatkontor og ber resepsjonisten om å ta kopi av noen dokumenter, anser nok vedkommende at disse opplysningene er underlagt taushetsplikt selv om dokumentene ikke har gått omveien om advokaten først.

Dette viser at dersom loven tas på ordet, innebærer det en fare for hull i det beskyttelsesnett advokaters taushetsplikt ellers er ment å gi. Dette taler i seg selv for en utvidet tolkning av hva som er omfattet av underordnedes/medhjelpernes taushetsplikt.⁴⁸

Et slikt syn har også Høyesterett lagt til grunn i Rt. 2006 s. 1071. Spørsmålet i denne saken var om opplysningene som en privatetterforsker hadde innhentet under oppdrag fra en advokat ble ansett som betroelser gitt til advokaten, og dermed var omfattet av vitneforbudet i strpl. § 119.

Privatetterforskeren ble sett på som advokatens medhjelper da hans stilling var avledet av advokatens stilling etter første ledd. Høyesterett uttalte at hensynet bak bestemmelsen tilsier at opplysninger medhjelperen får kunnskap om i egenskap av medhjelper, og som er

⁴⁸ Bjerke og Keiserud s. 479.

ment å være tilgjengelig for prinsipalen som ledd i dennes oppdrag for klienten, i realiteten ses som en betroelse gitt direkte til prinsipalen.⁴⁹

Tolker er i utgangspunktet ikke omfattet av bestemmelsen, men når tolken bistår helsepersonell, psykologer etc. i deres kommunikasjon med fremmedspråklige klienter/pasienter, er tolken «medhjelper» i lovens forstand.

Dette henger sammen med at tolkens tilstedeværelse som tredjemann ikke skal begrense muligheten til en fortrolig samtale mellom partene som møtes.⁵⁰ Medhjelperens taushetsplikt kan således sies å være avledet av den taushetsplikten som vedkommende yrkesutøver innehar.

Taushetsplikten gjelder for den som er betrodd opplysningene. Den som betror opplysningene vil i utgangspunktet verken ha taushetsplikt eller taushetsrett om betroelsene dersom ikke slike begrensninger i vitneplikten kan begrunnes i en annen lovregel. Dette gjelder imidlertid ikke uten unntak. Hvor hensynet bak taushetsplikten er å beskytte fortroligheten mellom den som mottar betroelsen og den som betror seg, vil det etter omstendighetene kunne begrunne taushetsrett for den som gir betroelsen.

4.3 «Betrodd dem i deres stilling»

4.3.1 Generelt

For at vitneforbud etter § 119 skal komme til anvendelse, må opplysningene være «betrodd» en av yrkesutøver som nevnt i første ledd «i vedkommendes stilling».

Vitneforbudet omfatter således ikke enhver yrkesmessig virksomhet som prest, advokat etc.

⁴⁹ Rt. 2006 s. 1071 avsnitt 29.

⁵⁰ www.noricom.no/taushetserklæringfortolk.

Det er lagt til grunn i praksis og teori at bevisforbudet ikke omfatter enhver kontakt mellom for eksempel en klient og dennes advokat. Det er bare juridisk bistand og rådgivning som er utført i egenskap av advokat som omfattes. Virksomhet som for eksempel eiendoms- eller finansmekler faller i utgangspunktet utenfor. Således er det bare prestens virksomhet som sjelesørger som omfattes, ikke hans virksomhet som registerfører for det offentlige.

Begrunnelsen for dette er at diskresjonshensynet overfor klienter i visse tilfeller brytes mot hensynet til at viktige opplysninger kommer frem i en straffesak. Det er stort sett i slike situasjoner taushetsplikten virkelig blir satt på prøve. Samfunnet er best tjent med en fri og fortrolig kommunikasjon mellom de nevnte yrkesgrupper og klient/pasient, og det forutsetter at taushetsplikten underlegges et effektivt vern i lovgivningen.⁵¹

De yrkesgruppene som omfattes av bestemmelsen har vitneforbud i retten. Det vil si at de ikke kan forklare seg, og at retten ikke kan ta imot opplysninger om noe som er «betrodd dem i deres stilling». Forbudet gjelder uavhengig av om man driver privat virksomhet eller er ansatt i det offentlige.

4.3.2 «Betrodd»

«Betrodd» vil etter en alminnelig språklig forståelse omfatte enhver aktiv ytring. Man kan hevde at det i uttrykket «betrodd» ligger et krav om at opplysningen må være av personlig art, altså noe som vedrører den intime eller personlige sfære.

I en advokat-klientrelasjon vil man imidlertid aldri kunne vite sikkert om en tilsynelatende tilforlatelig og upersonlig opplysning vil kunne få betydning i en senere straffesak. Diskresjonsplikten tilsier dermed at vedkommende yrkesutøver bør forholde seg som om alt som

⁵¹ Svalheim (1996) s. 104-109.

meddeles er betroelser, og således følge et føre-var-prinsipp.⁵² Dette føre-var-prinsippet bør praktiseres av både den aktuelle yrkesutøveren og av domstolene ved anvendelsen av § 119.

Ordet «betrodd» skal ikke tolkes i snever forstand. Det er ikke ment at det bare skal beskytte fortrolige samtaler, men også handlinger. Et eksempel på det siste er å fremstille seg til undersøkelse hos en lege. Det som legen selv finner ut av ved undersøkelse av pasienten, eller det advokaten finner når han undersøker dokumentene nærmere, faller også inn under ordlyden.⁵³

Men også passivitet og konkludent atferd vil etter omstendighetene kunne anses som betroelser. For eksempel vil en klients passive måte å forholde seg til spørsmål fra sin forsvarer kunne være å anse som en betroelse, slik også følelsesuttrykk kan være det.

Dersom en psykolog stiller klienten sin et spørsmål angående barndommen og vedkommende bryter ut i gråt, kan dette ses på som en betroelse selv om vedkommende ikke uttrykkelig har sagt at han har hatt en vanskelig barndom. Hensynet til fortrolighet tilsier at slike følelsesuttrykk også bør være omfattet av bestemmelsen.

Ikke bare muntlige betroelser, men også skriftlige meddelelser i dokumenter, e-poster, sms'er og liknende, må utvilsomt også være å anse som betroelser vernet av taushetsplikten, og dermed omfattet av bevisforbudet i strpl. § 119.

I Rt. 1967 s. 847 var spørsmålet om en advokat, uten hinder av tvml. § 205, hadde anledning til å avgi forklaring for retten om hva motpartens advokat hadde meddelt ham. Høyesterett kom til at betroelser fra en motpart ikke er vernet av vitneforbudet. Tilsvarende må antas å gjelde på straffeprosessens område.

⁵² Svalheim (1996) s. 103.

⁵³ Bjerke og Keiserud (2001) s. 482.

Ikke bare betroelser fra klient/pasient er omfattet av vitneforbudet i § 119, også opplysninger som noen gir på vegne av klienten vil omfattes.

Et eksempel kan være tilfeller der klienten er et selskap, og som sådan er avhengig av at noen gir opplysninger på dets vegne. Forutsetningen er at opplysningene er betrodd yrkesutøverne «i deres stilling» som for eksempel advokat, lege etc.

4.3.3 «I deres stilling»

Den tidligere straffeprosessloven brukte uttrykket «i deres kall». Selv om den nye loven har erstattet dette uttrykket med betegnelsen «i deres stilling», har det ikke vært meningen å endre den tidligere rettstilstanden på dette punkt.⁵⁴

Dersom man ville ha fått opplysningene uavhengig av stillingen sin, er de ikke omfattet av taushetsplikten og faller således utenfor vitneforbudet i § 119.

Dersom en psykolog er ansatt i en offentlig stilling der han har taushetsplikt etter de alminnelige regler for vedkommende etat, men hvor han ikke mottar opplysningene i egenskap av å være psykolog, vil forholdet eventuelt falle inn under strpl. § 118, men ikke § 119.⁵⁵

Det er imidlertid ikke alltid like lett å skille mellom hvilke opplysninger man får som privatperson og de opplysningene man blir betrodd i sin stilling. Dersom man for eksempel har lest omtale av en sak i media, kan det være vanskelig å skille mellom hva man har lest og hørt,⁵⁶ og hvilken informasjon man har fått i kraft av sin stilling.

⁵⁴ Bjerke og Keiserud (2001) s. 480.

⁵⁵ Se punkt 6. nedenfor.

⁵⁶ Svalheim, Knut (1996) s. 102.

Opplysninger som er allment kjent er ikke omfattet av taushetsplikten, men det kan være vanskelig å avgi et vitneprov som bare er basert på disse opplysningene uten at man «forsnakker» seg om taushetsbelagte opplysninger. Dette tilsier en vid fortolkning av vilkåret «betrodd i deres stilling».

Det avgrenses også mot betroelser man får som privatperson jfr. Rt. 1992 s. 894. Her ble en psykolog pålagt å gi opplysninger han mente var underlagt taushetsplikt. Saken dreide seg om en psykisk tilbakestående pasient som angivelig skulle ha blitt mishandlet. Psykologen nektet å forklare seg om hvem som sto bak produksjonen av de videoopptak som ble ansett for å være et vesentlig bevis i saken.

Høyesterett kom til at opplysningene ikke kunne sies å være betrodd psykologen i et tillitsforhold mellom klient og psykolog, og at hensynene bak taushetsplikten i strpl. § 119 dermed ikke gjorde seg gjeldende. Det avgjørende her var ikke psykologens subjektive oppfatning av hvorfor han hadde fått opplysningene, men om opplysningene objektivt sett kunne sies å være betrodd ham i kraft av hans stilling.

Grensene for en advokats vitneplikt følger av strpl. § 119, og gjelder det som er betrodd han som advokat, jfr. Rt. 1998 s. 1891. Saken gjaldt spørsmål om en advokats forklaringsplikt ved rettslig avhør i forbindelse med etterforskningen av straffesak.

Advokaten hadde bedt om ny etterforskning av et drap, «Birgittesaken», på bakgrunn av at konen hans hadde fått en telefon av en anonym mann som tilstod drapet. Basert på de opplysningene mannen gav om seg selv, kontaktet advokaten to klienter som oppgav et navn på hvem dette angivelig kunne være. Advokaten nektet å oppgi navnet på disse klientene.

Retten la vekt på at det var advokaten som hadde kontaktet klientene og at det ikke hadde noen sammenheng med klientforholdet. Opplysningene måtte da anses som private betroelser som faller utenfor vitneforbudet, jfr. Rt. 1992 s. 894.

Den «betrodde» informasjonen er objekt for vitneforbudet og kan ikke føres i retten. Hensynet til å verne om fortrolige samtaler og relasjoner gjør seg gjeldende uavhengig av hvordan informasjonen bringes til rettens kunnskap, med mindre den som har interesse i hemmelighold har samtykket i at informasjonen kan brukes.⁵⁷

De yrkesgruppene som omfattes av bestemmelsen vil også kunne ha taushetsplikt etter andre regler. Bevisforbudet i § 119 står imidlertid på egne ben og er knyttet til opplysninger som er betrodd til de yrkesgrupper som bestemmelsen angir.⁵⁸

En rettsoppnevnt sakkyndig faller utenfor § 119, jfr. hlspl. § 27. Forutsetningen er imidlertid at opplysningene er mottatt under utførelse av oppdraget og har betydning for dette. Grunnen til at retten oppnevner sakkyndige er at de skal bistå retten med å klarlegge og vurdere faktum. Det foreligger altså ingen pasient- klientrelasjon, og den rettspolitiske begrunnelse for bevisforbudene i strpl. § 119 vil ikke gjøre seg gjeldende for opplysninger som blir meddelt en rettsoppnevnt sakkyndig.

I avgjørelsen inntatt i Rt. 2012 s. 868 kom Høyesterett til at det ikke kunne tas beslag i en bedragerisiktet advokats timelister. Grunnlaget for beslaget var at advokaten skulle ha krevd og mottatt offentlig salær for klientbesøk som ikke hadde funnet sted.

Selv om timelistene var utarbeidet av advokaten selv til bruk i egen virksomhet, kom Høyesterett til at de kunne sies å være betrodd advokaten i hans stilling. Høyesterett begrunnet dette med at opplysningene, samlet sett, kunne si noe om en saks faktiske eller rettslige kompleksitet. Timelistene sa både noe om at advokaten (siktete) hadde gjort noe for sin klient, hva han konkret hadde gjort, og hvor mye tid som hadde gått med til dette.

⁵⁷ Torgersen, Rune (2009) s. 309.

⁵⁸ Torgersen, Rune (2009) s. 307.

I Rt. 2006 s. 1071 avviste Høyesterett det syn at bevisforbudet etter § 119 ikke gjelder opplysninger som er innhentet fra tredjemann, slik at det bare omfatter det klienten selv har stilt til rådighet for advokaten, eller har anmodet advokaten om å innhente⁵⁹. I avsnitt 22 oppsummeres hvilke opplysninger som etter dette omfattes av bevisforbudet i § 119: «Det som er betrodd, blir dermed det advokaten i egenskap av sitt yrke og som ledd i et klientforhold innhenter eller får tilgang til på vegne av klienten».

Det følger forutsetningsvis av dette at taushetsplikten også må omfatte de vurderinger som yrkesutøveren har foretatt, og de råd han har gitt til pasienten eller klienten.

I avgjørelsen inntatt i Rt. 1999 s. 911 hadde forsvareren i en drapssak mottatt et anonymt tips om at en annen enn tiltalte kunne være gjerningsmannen. Dette tipset undersøkte advokaten med to av sine andre klienter og meddelte deretter politiet at tipset kunne tenkes å angå en bestemt navngitt mann. Politiet ville deretter vite hvem de to klientene var, noe advokaten nektet å besvare, jfr. taushetspliktreglene i straffeprosessloven § 119.

Klientforholdet som sådant ble ikke ansett å være "betrodd" advokaten. Høyesterett kom til at forbudet om å gi opplysninger om klientforhold inntreder først der det er en konkret mulighet for at noe som kan sies å være betrodd advokaten, blir røpet.⁶⁰ Advokaten ble pålagt å gi opplysning om hvem klienten var (kjæremålet angikk bare den ene).

Klientforholdet i seg selv er ikke nødvendigvis underlagt taushetsplikt i straffesaker. Det vises i den forbindelse særlig til at straffesaker som hovedregel er offentlige. Men det å røpe klientrelasjonen kan føre til mange spekulasjoner, og klienten vil kanskje føle seg presset til å gi opplysninger som ellers ville vært omfattet av taushetsplikten.

⁵⁹ Avsnitt 19.

⁶⁰ Dissens i Høyesterett (3-2).

Det kan sies at advokaters taushetsplikt også burde omfatte det å beskytte klienten mot situasjoner hvor vedkommende kan bli presset til å måtte gi opplysninger om hva klientforholdet omfatter.

4.4 «Samtykke av den som har krav på hemmelighold»

4.4.1 «Den som har krav på hemmelighold»

En logisk forutsetning for taushetsplikt er at noen har krav på hemmelighold. Utgangspunktet er at det er den som har gitt den aktuelle opplysningen som har krav på hemmelighold, og som ved samtykke kan fritta den aktuelle yrkesutøveren fra taushetsplikten.⁶¹

Bestemmelsen tar sikte på å beskytte enhver, også den som har begått en straffbar handling, mot spredning av opplysninger gitt til blant annet helsepersonell, jfr. Rt. 2006 s. 90, avsnitt 21.⁶²

Ordet hemmelighold må forstås i sammenheng med «noe som er betrodd dem i deres stilling».⁶³

Problemer kan oppstå der den som har gitt advokaten, legen etc. opplysningene, er en annen enn den opplysningene gjelder. Verken forarbeidene til strpl. § 119 eller strl. § 144, som rammer brudd på taushetsplikten, sier noe om hvem som har krav på hemmelighold i en slik situasjon.

Ordlyden stenger imidlertid ikke for at også tredjemenn kan ha krav på vern, og hensynene bak bestemmelsen tilsier at taushetsplikten skal være nokså vidtrekkende for de yrkesutøvere som omfattes.

⁶¹ Bjerke og Keiserud (2001) s. 483.

⁶² Se nærmere om dommen i punkt 4.4.2.2.

⁶³ Se punkt 4.3.

Den som samtykker må ha kompetanse til å disponere over taushetsplikten.⁶⁴ Der hvor en advokat bare har én klient, vil det være klienten som gir opplysningene som har disposisjonsretten over disse. Det har da ingen betydning om opplysningene angår klienten selv eller andre. Samtykke fra den som opplysningene omhandler er da verken nødvendig eller tilstrekkelig for å oppheve taushetsplikten, bare klienten selv kan oppheve taushetsplikten.⁶⁵

Annerledes stiller det seg når advokaten har flere klienter. Som fremholdt av Svalheim må hovedregelen da være at det er den opplysningene angår som har krav på hemmelighold.

Rimelighetshensyn, samt de grunnleggende hensyn som begrunner taushetsplikten som sådan, tilsier i en slik situasjon at samtykkekompetansen da ligger hos den opplysningen angår. Samtykke fra vedkommende vil da både være nødvendig og tilstrekkelig for å oppheve taushetsplikten.⁶⁶ Tilsvarende må gjelde også for helsepersonell, jfr. helsepersonelloven § 22 første ledd.⁶⁷

Som hovedregel må det kreves samtykke også fra den som har gitt opplysningene dersom disse er gitt under forutsetning om fortrolighet. Opplysninger om pasienten fra en slektning eller ektefelle vil ofte være gitt under en slik forutsetning. Da vil legen ha taushetsplikt også i forhold til den som ga opplysningene.

Dersom det er flere personer som har krav på hemmelighold, må alle samtykke for at taushetsplikten skal opphøre.

⁶⁴ Svalheim (1996) s. 151.

⁶⁵ Schei, Tore m.fl. kommentarer til tvisteloven bind 2 s. 1087.

⁶⁶ Svalheim (1996) s. 152.

⁶⁷ Bjerke og Keiserud (2001) s. 484.

I en sak fra sivilprosessen inntatt i Rt. 1996 s. 1101 ble et regjeringsnotat ikke tillatt fremlagt som bevis selv om en av statens motparter hadde dokumentet i sin besittelse og ønsket å fremlegge det. Høyesterett begrunnet resultatet med at dersom notatet hadde blitt tillatt fremlagt, ville staten bli stilt overfor valget mellom å supplere bevisførselen med vitneforklaringer som kunne komme til å krenke den aktuelle taushetsplikten, eller å la saken bli avgjort uten at alle opplysningene ble fremlagt. Dersom dokumentet hadde blitt tillatt fremlagt ville dette således ha uthulet taushetsplikten, og dermed kommet i konflikt med de hensyn som begrunner bevisforbudet.

Det materialet som omfattes av vitneforbudene er det ikke lovlig adgang til å beslaglegge, og det er også unntatt fra utleveringspålegg etter reglene i strpl. §§ 204 og 210. Disse reglene regulerer imidlertid beviserverv, ikke bevisføring.⁶⁸

4.4.2 «Samtykke»

4.4.2.1 Generelt

Vitneforbudet faller bort dersom den som har krav på hemmelighold samtykker i at vitnet blir ført eller at bevis blir fremlagt.

Behandling av personopplysninger skal i størst mulig grad være basert på frivillig, uttrykkelig og informert samtykke.

At samtykket skal være «informert», betyr at den man ønsker samtykke fra skal få klarhet i hva samtykket innebærer og hvilke konsekvenser et samtykke eventuelt kan få for vedkommende. Klarhetskravet øker i takt med opplysningenes karakter og innhold. Jo mer personlige og sensitive opplysningene er, jo større krav til klarhet og bevisstgjøring.

⁶⁸ Torgersen, Rune (2009) s. 308.

I praksis vil nok retten være mer tilbøyelig til å tolke uklare samtykker innskrenkende enn utvidende. Dersom det er holdepunkter for at den som har krav på hemmelighold ikke forstod rekkevidden av samtykket, bør det føre til at beviset må avskjæres.

I straffesaker er det påtalemyndigheten som har ansvar for å undersøke om vedkommende som har krav på hemmelighold har samtykket, slik at vitnet kan forklare seg i retten. Retten skal likevel forsikre seg om at nødvendig samtykke er innhentet og eventuelt kreve dokumentasjon for dette.

Politiet benytter et standard samtykkeskjema, fritakserklæring, i anledning etterforskning av straffesaker. Ved undertegnelse på skjemaet samtykker man i å oppheve taushetsplikten for de personer og institusjoner som er omfattet av strpl. §§ 118 og 119. Man samtykker også i at politiet gis innsyn i kopi av eventuelt journal- eller registermateriale.

Samtykket gjelder bare i den grad opplysningene er nødvendige for etterforskningen. Politiet har dermed ikke helt frie tøyler, og må konsentrere seg om opplysninger som har tilknytning til den aktuelle saken.

Det vil alltid være betenkeligheter ved bruk av standardiserte skjemaer. Slike skjemaer tar ikke høyde for individuelle behov og forskjeller, og det må derfor stilles strenge krav til politiets orientering til den som avgir samtykke og om følgene av dette.

I straffesaker hvor det er aktuelt å føre vitner som har opplysninger om fornærmede, kan det være naturlig at påtalemyndigheten henvender seg til forvaltningsorganet og ber dette om å ta opp spørsmålet med fornærmede. Særlig gjelder dette dersom det foreligger et klientforhold.⁶⁹

⁶⁹ www.fylkesmannen.no-fritak for taushetsplikt.

Det er ingen formkrav til hvordan samtykket skal gis. Dette innebærer at også samtykke som er gitt ved passivitet eller konkludent atferd omfattes.⁷⁰

Et eksempel på konkludent atferd som samtykkeform er å finne i en avgjørelse fra sivilprosessen inntatt i Rt. 1992 s. 949. Her hadde en part innstevnet sin tidligere advokat som vitne. Høyesterett kom til at det å påberope egen advokat som vitne må innebære at samtykke er gitt. De opplysninger som advokaten sitter inne med, er således ikke lenger underlagt taushetsplikt og han plikter å forklare seg om disse, og også de råd han har gitt klienten i anledning saken.

I norsk rett er et muntlig samtykke like juridisk bindende som et skriftlig, men dersom det er mulig er det alltid mer praktisk å få det skriftlig. Skulle det senere oppstå spørsmål om samtykket og eventuelt dets rekkevidde, er det en fordel at dette foreligger skriftlig, slik at retten ved selvsyn kan vurdere samtykket.

Muntlig samtykke er praktisk når det haster å få samtykke, for eksempel ved behov for raske tiltak, akutte episoder eller når det gjelder spørsmål av mindre viktighet. Det bør imidlertid alltid dokumenteres i journal av yrkesutøveren at det er gitt samtykke.

Samtykkets rekkevidde må i utgangspunktet fastlegges ut fra en tolkning av samtykket.⁷¹ Den som har krav på hemmelighet kan gi et begrenset samtykke, altså bare samtykke til at visse opplysninger kan gjøres kjent. Resultatet av et begrenset samtykke kan bli at saken står i fare for å bli skjevt eller ufullstendig opplyst.

I en dom fra sivilprosessen inntatt i Rt. 2001 s. 1113 hadde kommunen gitt et begrenset samtykke til å løse advokaten sin fra taushetsplikten. Førstvoterende uttalte at: «Ei delvis forklaring vil kunne gi eit skeivt bilete av kva som har skjedd i saka, og motparten vil også

⁷⁰ Svalheim (1996) s. 159.

⁷¹ Svalheim (1996) s. 164.

kunne bli hindra i å få stilt relevante spørsmål. I tillegg ville ein rett til berre å forklare seg om visse spørsmål, reise vanskelege avgrensingsspørsmål."

Utvalget fant derfor at lagmannsretten måtte nekte å ta imot forklaringen hans i sin helhet, med mindre kommunens samtykke ble utvidet til å gjelde alle forhold som kunne ha bevisverdi i saken (eller motparten samtykket i en begrenset forklaring).

Det er ikke et vilkår at samtykke gis direkte til retten. Samtykket kan gis til advokaten, legen, psykologen eller noen av de andre yrkesutøverne som er listet opp i bestemmelsen. Retten er bare avhengig av at det faktisk foreligger et samtykke fra den som har krav på hemmelighold.

Klienten/pasienten gir avkall på en rettighet når vedkommende samtykker i å oppheve taushetsplikten. For at samtykket skal være gyldig må det være gitt frivillig. Dersom det for eksempel er foranlediget av svik eller tvang, er det ikke et gyldig samtykke, og må føre til bevisavskjæring. Samtykket bør være nokså klart, bestemt og uttømmende.⁷²

En siktet i en straffesak vil ofte samtykke i at vitneforbudet blir opphevet for å bevise sin uskyld. Gjør han ikke det kan han lett bli bebreidet for ikke å ha rent mel i posen. Det blir imidlertid for enkelt å hevde at det kun er de som har noe å skjule som ikke samtykker i å oppheve taushetsplikten slik at taushetsbelagt informasjon blir kjent. Det kan være mange grunner til at man ikke ønsker å samtykke. Man kan ha betrodd seg om svært personlige forhold som kan føre til problemer dersom de skulle bli kjent for andre.

De yrkesutøverne som er underlagt taushetsplikt får en plikt til å forklare seg etter strpl. § 108 dersom den som har krav på hemmelighold har samtykket. Det er den som har krav på hemmelighold som skal beskyttes, ikke vitnene.

⁷² Svalheim (1996) s. 158-159.

Retten har en selvstendig plikt til å forsikre seg om at det ikke blir gitt noen forklaringer i strid med vitneforbudet i § 119. For å forhindre dette bør ikke vitnet innkalles dersom det ikke foreligger samtykke til at forklaring kan gis, jfr. § 126 første ledd.

Dersom den som har krav på hemmelighold er en juridisk person, må samtykke gis av et kompetent organ eller av en som har fullmakt til å handle på organets vegne.

4.4.2.2 Samtykke når den som har krav på hemmelighold er død

Annerledes stiller det seg dersom den som har krav på hemmelighold er død og ikke lenger kan samtykke. Hensynet til å beskytte fortroligheten betyr som et klart utgangspunkt at klienten også må kunne stole på at opplysningene ikke bringes videre etter hans død.

I rettsvister med tilknytning til avdødes rettsforhold eller disposisjoner, vil hensynet til at resultatet blir materielt riktig, kunne tilsi at det gjøres unntak for opplysninger av betydning.

Det rettslige utgangspunkt har derimot vært at taushetsplikten, ved død, er absolutt og ikke kan relativiseres i forhold til et behov for saksopplysninger, jfr. Rekstensdommen, Rt. 1983 s.430. Saken dreide seg om advokaters plikt til å utlevere dokumenter til klientens konkursbo. Flertallet i Høyesterett kom frem til at konkursboet ikke kunne få medhold i sitt krav så langt det var spørsmål om dokumenter som var omfattet av taushetsplikten. Det at klienten var død, ga ikke noe grunnlag for å modifisere taushetsplikten. Avgjørelsen ble truffet under dissens (3-2), og reelle hensyn taler for at mindretallets oppfatning burde ha vært lagt til grunn for rettens avgjørelse.⁷³

I en enstemmig Høyesterettsdom inntatt i Rt. 2006 s. 633, synes Høyesterett imidlertid å ha fraveket dette utgangspunktet. Spørsmålet i saken var om bevis knyttet til vurderingen av

⁷³ Bjerke og Keiserud (2001) s. 485.

en ektepakts gyldighet var omfattet av taushetsplikten for advokater etter at klienten var død.

Høyesterett kom til at advokaten, etter klientens død, kunne løses fra taushetsplikten dersom det kunne gi fordeler som vesentlig oversteg krenkelsen av fortrolighetsforholdet mellom klient og advokat. Avdødes interesser og formodede vilje vil etter dommens premisser være sentrale momenter i denne vurderingen. Høyesteretts avgjørelse kan således tyde på en tendens mot en relativisering av taushetsplikten, som blant annet Advokatforeningen har vært kritisk til.⁷⁴

Det er etter mitt syn ikke grunn til å være så kritisk til resultatet i Rt. 2006 s. 633. Mye kan ha forandret seg etter vedkommendes død. Forhold som tidligere kan ha gitt grunnlag for å nekte samtykke kan nå tale for det motsatte. For å kunne oppheve taushetsplikten etter vedkommendes død må fordelene vesentlig overstige krenkelsen og man skal legge vekt på avdødes interesser og formodede vilje i vurderingen. Således kan man anse opphevelsen av taushetsplikten som et antesipert samtykke fra avdøde selv, eller som et ulovfestet unntak fra taushetsplikten.

I avgjørelsen inntatt i Rt. 2006 s. 90 var spørsmålet om politiet i forbindelse med etterforskning av et grovt ran (Nokas) kunne kreve utlevert biologisk materiale fra en avdød i en biobank i medhold av blant annet helsepersonelloven § 23 nr. 4 og § 24. Høyesterett uttaler i avsnitt 29 at »sterke reelle hensyn tilsier at humant biologisk materiale som er lagret i biobanker, ikke kan kreves utlevert eller beslaglagt for bruk i rettergang. Behovet for personvern for levende og døde er spesielt sterkt ved at biologisk materiale kan gi tilgang til bestemte personers gener, sykdommer, lyter og andre egenskaper.»

⁷⁴ Advokatforeningens årstale (2009), Berit Reiss-Andersen, Advokatens taushetsplikt – truet av gode hensikter.

Det avgjørende spørsmålet for Høyesterett i Rt. 2006 s. 90 var ikke om det forelå, eller ikke forelå, samtykke fra avdøde til utlevering av det biologiske materialet, men om helsepersonell etter helsepersonelloven § 23 nr. 4 og § 24 hadde adgang til å gi forklaring i retten, altså om det forelå unntak fra taushetsplikten.

Lovbestemte begrensninger i taushetsplikten begrenser altså rekkevidden av vitneforbudet. Det fremkommer av helsepersonelloven § 24, første ledd at de personer som omfattes av loven kan gi de taushetsbelagte opplysningene dersom «vektige grunner taler for det». Dette innebærer at det må foreligge tungtveiende grunner for utlevering av opplysninger om avdøde. Det er ikke tilstrekkelig å vise til grunner som at det er hensiktsmessig eller praktisk å utlevere slik informasjon.

Det er helsepersonellet som selv må avgjøre om det vil avgi forklaring, og i praksis vil det ikke være mulig for retten å overprøve vedkommendes standpunkt. Men er vedkommende i tvil, vil han kunne forelegge spørsmålet for statens helsetilsyn.

Også utenom de lovregulerte tilfellene må det kunne gjøres unntak. Dersom for eksempel en klient reiser erstatningssak mot advokaten i forbindelse med advokatens utførelse av oppdraget, må advokaten uavhengig av taushetsplikten kunne gi opplysninger om forhold klienten har betrodd ham, så langt dette er nødvendig for at advokaten forsvarlig skal kunne ivareta sine interesser i saken.⁷⁵

4.4.2.3 Samtykke på vegne av barn

Når opplysningen gjelder barn under 16 år er det som utgangspunkt de som har foreldreansvaret for barnet som må samtykke, jfr. helsepersonelloven § 22 andre ledd og pasientrettighetsloven §§ 4-4 og 3-4. Det følger av disse reglene at barn mellom 12 og 16 år etter

⁷⁵ Schei, Tore m.fl. kommentarer til tvisteloven bind 2 s. 1081.

omstendighetene selv kan samtykke. Dette vil bero på en vurdering av barnets modenhet og opplysningenes karakter.

Videre vil foreldrene kunne samtykke på vegne av barn over 16 år når de ikke er i stand til å vurdere samtykkespørsmål på grunn av fysiske eller psykiske forstyrrelser jfr. hlspl. § 22 tredje ledd og prhl. § 3-3 annet ledd. Når det er tvil om barnets samtykkekompetanse, bør foreldrenes samtykke innhentes i tillegg til barnets.

Det tilligger foreldrene å handle i samsvar med det som vil være barnets beste.

Det må stilles de samme krav til samtykke på vegne av barn som ellers, jfr. overfor i punkt 4.4.2.1. Barnet, ved sine foreldre, må bli forberedt på hva konsekvensene av et samtykke kan være, både de som er ønskelige og de som kan være uønskede. Det betyr at når foreldre gir samtykke til at informasjon kan gis fra helsestasjon til barnevernet, må foreldrene få vite at barnevernet kan bruke opplysningene på ulike måter. Herunder må de få vite at opplysningene kan komme til å bli benyttet i forbindelse med en straffesak.

4.4.2.4 Tilbakekall av samtykke

Utgangspunktet er at man alltid kan trekke tilbake samtykke til offentliggjøring av taushetsbelagt informasjon. Tilbakekallsadgangen fremgår ikke direkte av taushetspliktbestemmelsene, men er ansett som sikker rett i teorien.⁷⁶

Dersom samtykke er gitt, vil det imidlertid ikke kunne trekkes tilbake etter at opplysningene er gitt i retten, heller ikke for en eventuell ankeinstans, jfr. Rt 2008 s. 504, avsnitt 22. Spørsmålet her var om det var feil av lagmannsretten å tillate vitneforklaring og fremleg-

⁷⁶ Svalheim (1996) s. 169, med videre henvisninger.

gelse av journalen fra psykologen etter at domfeltes samtykke var trukket tilbake etter strpl § 119.

Med støtte i juridisk teori kom Høyesterett til at hensynene bak taushetsplikten i liten grad gjorde seg gjeldende. Det fremgår videre av dommen at også hensynet til sammenheng i rettssystemet taler for at ankedomstolen bør kunne få tilgang til de samme opplysningene, direkte ført for retten, og med adgang til kontradiksjon.

Samtykket kan også tilbakekalles under hovedforhandling, men da kan det ha begrenset virkning.

Spørsmålet i Rt. 2003 s. 219 var om en legeerklæring kunne fremlegges for byretten til tross for at samtykket var trukket tilbake før hovedforhandlingen. Den fornærmede hadde samtykket i at politiet innhentet legeerklæringen under etterforskningen av hennes samboer, med sikte på å fremlegge den som bevis i straffesaken.

Høyesterett kom til at tilbakekallet måtte få den virkning at legen ikke kunne forklare seg i retten, jfr. § 119, men at pasienten for øvrig hadde mistet rådigheten over de opplysningene hun hadde samtykket i at legen kunne gi til politiet under etterforskningen. Det forstyrret ikke tillitsforholdet mellom lege og pasient at de opplysningene som hadde kommet frem i etterforskningen ble brukt i en senere straffesak. Hensynet bak bestemmelsen gjorde seg da ikke gjeldende, og førte ikke til bevisavskjæring.

Særlige utfordringer kan oppstå når det er tvil om den som har samtykket har forstått hva vedkommende har samtykket til, eller rekkevidden av samtykket.

Under rettssaken mot Anders Behring Breivik ble det i Oslo tingrett lagt fram detaljer om hans mors kontakt med barnevernet. Opplysningene ble kringkastet verden rundt. Moren skulle angivelig ha samtykket muntlig til at opplysninger fra barnevernets befatning med familien langt tilbake i tid ble tillatt bevisført under hovedforhandlingen.

Hennes tilstand og psyke var imidlertid antakelig uansett for dårlig til at hun kunne forstå hva et slikt samtykke kunne innebære. Først under hovedforhandlingen, etter at de sakkyn- dige hadde omtalt de taushetsbelagte opplysningene, begjærte moren ved sin advokat opp- lysningene underlagt bevisforbud i medhold av §§ 118 og 119. Advokaten mente at det aldri hadde foreligget et gyldig samtykke, men i den grad det var gitt et slikt samtykke, måtte begjæringen være å anse som et tilbakekall.

Retten, som først hadde unnlatt å ta i betraktning strpl. §§ 118 og 119, besluttet bevisforbud for den resterende del av den aktuelle bevisførselen i medhold av § 119⁷⁷. Da var skaden imidlertid allerede skjedd, noe tingretten senere beklaget overfor moren.

En mulig delårsak til at retten ikke fra starten av påså at samtykke forelå, kan ha vært at den aktuelle bevisføringen var indirekte, i den forstand at opplysningene ikke ble formidlet av de som hadde mottatt dem direkte, men av de rettsoppnevnte sakkyn- dige. Disse hadde ikke taushetsplikt om forhold knyttet til tiltalte i deres oppdrag for retten, men opplysning- ene om moren fra barnevernsdokumentene var like fullt underlagt taushetsplikt.

Dette tilsier at retten, men også rettens aktører, må utvise en særlig årvåkenhet i forholdet til vitneforbudsbestemmelsene særlig når det er tale om mennesker i en utsatt situasjon, når det hefter tvil ved rekkevidden av et samtykke, og endelig når opplysningene som er under- lagt taushetsplikt tilkommer retten på en indirekte måte.

Foruten tilbakekall, kan samtykke også bortfalle som følge av bristende forutsetninger. Dersom premissene for et samtykke avgitt under etterforskningen endrer seg vesentlig, vil samtykke ikke lenger gjelde ved en senere pådømmelse.⁷⁸

⁷⁷ Oslo tingretts beslutning av 08.06.2012, TOSLO-2011-188627-21. Retten besluttet dessuten referatforbud for opplysninger vedrørende moren og hennes omsorgsevne og helsesituasjon (tv2.no).

⁷⁸ Svalheim (1996) s. 169.

4.5 «Forebygge at noen uskyldig blir straffet»

Strpl. § 119 tredje ledd utgjør en viktig innskrenkning i vitneforbudet. Vitneforbudet faller bort så snart forklaringen er nødvendig for å forebygge at noen uskyldig blir straffet, herunder den som er pålagt taushetsplikten. Yrkesutøveren får med andre ord en vitneplikt dersom han tror at opplysningene han sitter inne med kan hindre at noen uskyldig blir straffet. I slike situasjoner vil yrkesutøverne ha en plikt til å forklare seg etter de alminnelige regler om vitneplikt, jfr. strpl. §108.

En unnlattelse av å gi opplysninger som kan forebygge at noen uskyldig blir straffet er straffbart etter strl. § 172. Her går opplysningsplikten foran taushetsplikten og opphever vitneforbudet.

At forbudet faller bort dersom forklaringen trengs for å forebygge at noen uskyldige blir straffet, kan sees på som en «sikkerhetsventil». Bestemmelsen kan sees i sammenheng med et av de grunnleggende mål med strafferettspleien, nemlig å avsi materielt riktige dommer. Det viktigste formålet med straffeprosessen er å sikre at den skyldige blir dømt og straffet, og at ingen uskyldige blir dømt. Det er bedre at noen få skyldige går fri enn at uskyldige blir dømt, hvilket strafferettens strenge beviskrav er ment å sikre.

I Rt. 1994 s. 1337 kom Høyesterett til at taushetsplikten kunne oppheves i medhold av strpl. § 119 tredje ledd også i de tilfellene der forklaringen kunne få betydning for en vesentlig nedsubsumering av straffen.

Unntaket kan altså komme til anvendelse dersom vitneprovet ville vise at han bare er skyldig i uaktsomt lovbrudd, og vedkommende var tiltalt for en forsettlig forbrytelse og ville blitt dømt for dette dersom vitneprovet hadde uteblitt.

Strpl. § 119 tredje ledd forutsetter en konkret vurdering: Vitneforbudet etter bestemmelsen, og derved taushetsplikten, bortfaller bare i den utstrekning advokaten kan si noe som kan forebygge at noen uskyldig blir straffet, jfr. Rt. 1994 s. 1337.

Høyesterett uttalte at advokatoppdragets art og omfang må søkes klargjort før advokaten eventuelt blir pålagt å forklare seg, og likeledes må det gis en konkretisering overfor ham av den bevissituasjon som foreligger for retten med hensyn til straffeskyld for den tiltalte det gjelder.

4.6 Krav om forklaring for stengte dører og under pålegg om taushetsplikt

Dersom den som har krav på hemmelighold samtykker til opphevelse av taushetsplikten, men ikke samtykker til at forklaringen gis offentlig, følger det av § 119 fjerde ledd at forklaringen bare skal meddeles retten og partene i møte for stengte dører og under pålegg om taushetsplikt. Dette gjelder også når vitneforbudet bortfaller når forklaringen trengs for å forebygge at noen uskyldig blir straffet, jfr. tredje ledd.

Begrunnelsen for regelen i fjerde ledd er hensynet til vern av den som har krav på hemmelighold. Ved at retten stenger dørene og pålegger taushetsplikt for partene, begrenses antallet personer som vil få kjennskap til opplysningene, og dermed også de potensielle skadevirkningene av at taushetsbelagte opplysninger blir kjent for andre enn de var ment for.

5 FØLGER AV BRUDD PÅ VITNEFORBUDENE

5.1 Innledning

Brudd på vitneforbudene i §§ 118 og 119 kan både få konsekvenser for sakens utfall, for sakens straffeprosessuelle behandling i domstolsapparatet, og for vedkommende som har

brutt taushetsplikten. Brudd som nevnt vil selvsagt også kunne få realitetsfølger for den som har krav på hemmelighold.

I det følgende redegjøres for de ulike konsekvensene av brudd på § 118 og 119.

5.2 Realitetsfølger av brudd på vitneforbudene

Dersom retten tar imot forklaring eller annen bevisførsel i strid med forbudene i §§ 118 og 119 vil dette i første omgang ha den realitetsfølge at den som har krav på hemmelighold om opplysninger underlagt taushetsplikt, mister det vern han i utgangspunktet har krav på. Således mister han et rettslig og faktisk gode han er berettiget til.

Dette kan sies å utgjøre et rettsbrudd, men utløser isolert sett ikke noe krav på erstatning for den som har krav på hemmelighold mot retten eller den som har avgitt forklaring i strid med taushetsplikten, med mindre vedkommende er påført et økonomisk tap som følge av bruddet, eventuelt psykisk skade, jfr.skl. § 3-5 bokstav a.

Skadevirkningen for den som har krav på hemmelighold begrenses ved at det både etter §§ 118 og 119 gjelder at vitnesbyrdet bare skal meddeles retten og partene i møte for stengte dører og under pålegg om taushetsplikt.

Dette bidrar til at skaden ikke nødvendigvis blir så stor og belastende som den ellers ville ha blitt dersom rettsmøtet hadde gått for åpne dører, som er utgangspunktet og hovedregelen i norsk rett. Det vil likevel alltid være en risiko for at de som deltar i rettsmøtet meddeler de aktuelle opplysninger videre etter rettsmøtets slutt, i strid med rettens pålegg.

5.3 Prosessuelle følger

Retten har en selvstendig plikt til å påse at det ikke blir ført vitner eller fremlagt bevis som er underlagt taushetsplikt.

Dersom påtalemyndighetens bevisoppgave inneholder bevis som ikke kan føres uten samtykke etter §§ 118 eller 119, og slikt samtykke ikke foreligger, vil både forsvarer og påtalemyndigheten kunne begjære beviset avskåret forut for hovedforhandling. Treffer retten beslutning om bevisadgang kan rettens kjennelser og beslutninger ankes i medhold av strpl. kap. 26.

Dersom de forhold som kan begrunne bevisforbud oppdages etter at beviset er ført, men før saken er tatt opp til doms, må retten ta stilling til bevisforbudsspørsmålet. Dersom forbudene får anvendelse, kan retten ved avgjørelsen, ikke bygge på de bevis som skulle vært utelukket.⁷⁹

Det mest praktiske er imidlertid at rettens beslutning om bevisadgang angripes ved anke etter dom. Dersom vitner eller andre bevis blir ført i strid med §§ 118 og 119, er dette en prosessuell feil som etter anke som hovedregel vil føre til opphevelse av dommen, jfr. strpl. § 342 annet ledd nr. 2. Forutsetningen er her at rettergangsfeilen antas å kunne ha innvirket på dommens innhold til skade for siktede.

Med «antas» menes at det er en rimelig mulighet for at feilen har virket inn jfr. Rt 2004 s. 1561. Det kreves ikke sannsynlighetsovervekt.

⁷⁹ Torgersen, Runar (2009) s. 476.

En manglende etterlevelse av strpl. §§ 118 og 119 vil være å anse som brudd på vesentlige saksbehandlingsregler og vil, når det kan antas å ha hatt betydning for dommens innhold, føre til opphevelse.⁸⁰

Ankedomstolen har full kompetanse til å overprøve underinstansens beslutning om bevisadgang. Den kan således både prøve det faktiske og rettslige grunnlaget for avgjørelsen, og kan også bygge på nye opplysninger jfr. strpl. § 383 annet ledd. Beviskravet for om vilkårene om bevisforbud foreligger er sannsynlighetsovervekt.⁸¹

Brudd på taushetsplikten kan i visse tilfeller føre til at andre opplysninger kommer frem i kjølevannet av dette. Høyesterett fremholdt i Rt. 1997 s. 1778 at bare de bevis som direkte fremtrer som brudd på taushetsplikt må avskjæres. Bestemmelsen i strpl. § 119 rekker ikke videre og rammer således ikke de bevis og vitneforklaringer som har fremkommet som en indirekte følge av at taushetsplikten er krenket.

Saksforholdet her var at en ansatt ved et sykehus hadde brutt taushetsplikten sin ved å informere politiet om at en pasient hadde blitt voldtatt av samboeren sin. Politiet startet etterforskning som førte til at det ble tatt ut tiltale mot samboeren. Kvinnen bekreftet i avhør at voldtekten hadde funnet sted og samboeren tilstod at han hadde voldtatt kvinnen. Kvinnen trakk senere samtykke til at hennes forklaring kunne legges frem i retten, noe den heller ikke ble.

Høyesterett kom til at bruddet på taushetsplikten ikke kunne ha som konsekvens at samtlige bevis i saken måtte anses ulovlig ervervet. Hensynet til vern av taushetsplikten er viktig og taler imot å la bevisene bli ført, men dette hensynet ivaretas, etter Høyesteretts syn, av straffelovens bestemmelser §§ 121 og 144.

⁸⁰ Haug, Stig- Ole, Gyldendal lovkommentar (online) til strpl. §342, note 2471 med videre henvisning til Høyesteretts praksis.

⁸¹ Torgersen, Runar (2009) s. 466.

Bestemmelsene i strpl. §§ 118 og 119 kan i praksis bidra til at domstolene anvender et forsiktighetsprinsipp som kan føre til beslutninger om bevisforbud i større utstrekning enn hva som er lovgivers intensjon.

5.4 Individuelle følger av brudd på taushetsplikt

5.4.1 Innledning

Straffeloven har ingen generell bestemmelse som fastsetter straff for brudd på taushetsplikten i sin alminnelighet. Det finnes imidlertid flere bestemmelser som straffesanksjonerer brudd på taushetsplikten i særlovgivningen som gjelder på de ulike aktuelle områdene.

En sentral bestemmelse er strl. § 121. Den oppstiller en straffetrussel for brudd på bestemmelser om taushetsplikt som i henhold til lovbestemmelse eller gyldig instruks følger av vedkommendes tjeneste eller arbeid for statlig eller kommunalt organ.

Dersom en yrkesutøver som er omfattet av strpl. § 119 bryter taushetsplikten sin, kan han bli straffet etter strl. § 144. Denne bestemmelsen setter straff for personer tilhørende nærmere angitte yrkesgrupper som rettsstridig åpenbarer hemmeligheter som er betrodd dem i stillings medfør.

I det følgende redegjøres kort for de to sentrale straffebedene som hjemler straff for brudd på taushetsplikt. Det avgrenses mot disiplinære sanksjoner som kan ilegges av de ulike yrkesgruppens disiplinærorganer.

5.4.2 Straff ved brudd på taushetsplikt etter strl. § 121

Strl. § 121 straffesanksjonerer krenkelse av taushetsplikt som i henhold til lov eller gyldig instruks følger av hans tjeneste eller arbeid for statlig eller kommunalt organ.

Det er i denne sammenheng verdt å merke seg at strpl. § 118 kun omfatter bevilbud som krenker lovbestemt taushetsplikt, mens strl. § 121 i tillegg rammer brudd på taushetsplikt som følger av gyldig instruks, selv om den ikke er gitt med hjemmel i lov.

Årsaken til at instruks er omfattet av strl. § 121 er at taushetsplikten fortsatt, på enkelte områder, bygger på instruks. Med vilkåret «gyldig» siktes det særlig til at opplysninger som er offentlige etter offentlighetsloven, ikke kan belegges med taushetsplikt, uten at det foreligger særskilt hjemmel i lov.

Den alminnelige strafferammen er etter første ledd bøter eller fengsel inntil 6 måneder. Etter annet ledd kan fengsel inntil 3 år idømmes dersom taushetsbruddet er begått i vinnings hensikt. Etter annet ledd annet punktum kan fengsel i 3 år idømmes også når det foreligger andre særdeles skjerpene omstendigheter.

Hovedregelen i norsk strafferett er at det kreves forsett for at straff kan bli ilagt, jfr. strl. § 40. Etter strl. § 121 er det tilstrekkelig at det er utvist grov uaktsomhet. Det følger av forarbeidene til strl. § 121,⁸² at dersom bare forsettlige overtredelser av bestemmelsen skulle rammes av straffebudet i strl. § 121, ville bestemmelsen, av bevismessige grunner, trolig sjelden komme til anvendelse. Dersom bestemmelsen også omfatter tilfeller der man kan si at bruddet på taushetsplikten er grovt uaktsomt, vil man nok kunne fange inn tilfeller hvor forsett kanskje foreligger, men ikke kan bevises.

⁸² Ot.prp.nr.3 (1976- 1977).

Det avgrenses mot vanlig «simpel» uaktsomhet. Men selv om slike overtredelser ikke er straffbare etter strl. § 121, har man likevel brutt taushetsplikten og kan bli erstatningsansvarlig. Opplysningens karakter og omfang har betydning og kan spille inn på vurderingen av om det er tilstrekkelig grunnlag for at vedkommende kan bli straffet etter strl. § 121.

Dersom retten tar imot forklaring av tjenestemann i strid med strpl. § 118, altså uten det nødvendige foreskrevne samtykket fra enten departementet eller den som har krav på hemmelighold, kan vedkommende altså straffes på brudd på taushetsplikten. Forutsetningen er at han har utvist den nødvendige skyld.

I en situasjon hvor retten mottar vitneforklaring fra en ansatt i barnevernet om opplysninger underlagt taushetsplikt, uten at spørsmålet om samtykke reises av verken retten eller partene, er det ikke opplagt at vedkommende kan/bør straffes etter strl. § 121.

De fleste som blir innkalt som vitne i straffesaker vil nødvendigvis legge til grunn at retten autoritativt våker over sakens lovmessige behandling, altså at retten påser at det ikke gis forklaring i strid med strpl. § 118. Således kan rettens forsømmelser tenkes å virke inn på skyldvurderingen.

5.4.3 Straff ved brudd på taushetsplikt etter strl. § 144

Strl. § 144 hjemler straff for rettsstridige krenkelser av yrkesmessig taushetsplikt. Oppregningen av yrkesgrupper som omfattes er uttømmende. Straffebudet retter seg mot de yrkesgrupper som er angitt i strpl. § 119, men favner videre, idet også tannleger er omfattet.⁸³ Skyldkravet er forsett, jfr. strl. § 40 og strafferammen er seks måneder.

⁸³ Matningsdal, Magnus, Gyldendal lovkommentar til straffeloven § 144 (online), note 1150.

Er vedkommende offentlig tjenestemann, for eksempel offentlig ansatt psykolog, kommer strl. § 121 til anvendelse i tillegg. Fordi strl. § 121 har en strengere strafferamme enn strl. § 144 er det § 121 som kommer til anvendelse ved brudd på taushetsplikten, dersom man er omfattet av begge bestemmelsene.

Det er et vilkår for straff at hemmeligheten har blitt «rettsstridig åpenbart». Rettsstrid vil for eksempel ikke foreligge når den som har krav på hemmelighold har samtykket i at hemmeligheten åpenbares. Også lovbestemt opplysningsplikt kan oppheve taushetsplikten.

Det er ikke et vilkår for straff at opplysningene blir offentliggjort eller at et større antall mennesker får kjennskap til dem. Det er tilstrekkelig at én eller noen få uvedkommende personer gjøres kjent med de aktuelle taushetsbelagte opplysningene, for eksempel i en hovedforhandling i en straffesak. Det er således på det rene at en lege vil kunne straffes etter strl. § 144 dersom han meddeler opplysninger fra et pasientforhold i retten når dette skjer uten innhenting av nødvendig samtykke, altså i strid med strpl. § 119.

Det er videre et vilkår at hemmelighetene er betrodd «i stillings medfør». Dette uttrykket må antakelig forstås på samme måte som betrodd« i deres stilling» i strpl. § 119.⁸⁴

Som påpekt i Rt-1999-911, er det bare « den egentlige advokatvirksomhet - juridisk bistand og rådgivning » som er omfattet av bevisforbudet i straffeprosessloven § 119. I tilfeller hvor en advokat driver eiendomsmegling eller formuesrådgivning eller bestyrer dødsbo, vil bevisforbudet i § 119 som utgangspunkt ikke gjelde for disse virksomhetene. Dersom det i forbindelse med eiendomsmegling eller formuesrådgivning oppstår rettsspørsmål som oppdragsgiveren har behov for rådgivning om, vil imidlertid den juridiske rådgivningen være omfattet av bevisforbudet i § 119, jfr. Rt. 2008 s. 645 avsnitt 47.

⁸⁴ Se punkt 4.1.2 overfor.

Etter strl. § 144 annet ledd, kan påtalemyndigheten reise straffesak mot en av de nevnte yrkesutøverne uten fornærmedes begjæring, «hvor det kreves av almene hensyn». Dette er et uttrykk for at taushetsplikten er tillagt stor samfunnsmessig betydning.

Det er lite rettspraksis som knytter seg direkte til strl. § 144. Årsakene til dette kan være mange, men den lave oppdagelsesrisikoen er nok en av hovedgrunnene. Særlig i de tilfellene der taushetsbruddet ikke er så graverende. Dersom man for eksempel meddeler taushetsbelagte opplysninger til gode venner eller nær familie, skal det nok en del til før en av disse anmelder vedkommende for brudd på taushetsplikten.

En annen grunn kan være at klienten velger og ikke anmelde taushetsbruddet fordi han ikke ønsker at saken skal få mer oppmerksomhet enn nødvendig. Årsaken kan selvfølgelig også være at de nevnte yrkesgrupper har stor respekt for og etterlever taushetsplikten sin.⁸⁵

5.4.4 Konsekvenser for dommeren ved brudd på vitneforbudene

Man kan verken direkte ut fra bestemmelsene selv, eller deres forarbeider, lese hvilke følger det vil kunne få for retten dersom den tar imot forklaring i strid med vitneforbudene i §§ 118 og 119. Det fremgår bare at det er retten som er pliktsubjekt, og dermed ansvarlig for at taushetsplikten oppheves, og at vitneforbudet etterleves såfremt slikt samtykke ikke foreligger. Jeg kan ikke se at det eksisterer særskilte hjemler for straff mot dommere som tillater ført forklaringer og andre bevis i strid med §§ 118 og 119.

Det følger av dl. § 201 at en høyere rett, dersom en lavere rett har begått en åpenbar feil i avgjørelsen, kan pålegge den skyldige dommer helt eller delvis å utrede de økede omkostninger som derved er voldt. Erstatning kan bare ilegges av en overordnet domstol, og da bare i forbindelse med at denne avgjør selve saken. Bestemmelsen gjelder også prosessuel-

⁸⁵ Svalheim (1996) s. 10-11.

le avgjørelser under saken.⁸⁶ Bestemmelsen hjemler altså et erstatningsansvar, men ikke et straffeansvar.

I Rt. 1997s. 615 kom Høyesterett til at ansvarsvilkårene i relasjon til rettslige avgjørelser må sees i sammenheng med instansordningen i rettspleien, som forutsetter at feil som skjer under rettergang skal bli rettet opp ved bruk av rettsmidler mot avgjørelsen. Rettsordenen er dermed at feil begått av domstolen under rettergang forutsettes avhjulpet ved bruk av vanlige rettsmidler, altså ved overprøving av høyere rettsinstans.

En annen sak er at feil begått av dommere kan lede til disiplinærsanksjoner etter reglene etter kapittel 12 i dl. Dette faller imidlertid utenfor rammene for denne oppgaven.

6 NOEN FELLES BETRAKTNINGER OM STRPL. §§ 118 OG 119

6.1 Generelle betraktninger

§§ 118 og 119 er begge lovfestede bevisforbud. Intensiteten i vernet av den som er beskyttet av taushetsplikten er imidlertid svakere i § 118 enn i § 119. I motsetning til bestemmelsen i strpl. § 119, åpner strpl. § 118 for å kunne sette taushetsplikten til side ved en interesseavveining. Det er bare den som har krav på hemmelighold som kan samtykke i å sette taushetsplikten til side etter strpl. § 119.

Også straffesanksjonene og skyldkravet ved brudd på taushetsplikten er forskjellig i de to bestemmelsene.

⁸⁶ Bøhn, Anders. Kommentar til domstoloven: Gyldendal lovkommentar (online), note 618.

Straffeprosessloven § 119 er en strengere forbudsbestemmelse enn strpl. § 118, men dette gjenspeiles ikke i straffebudene i strl. §§ 144 og 121 som knytter seg til henholdsvis strpl. §§ 119 og 118. Handlingen må være utvist med forsett dersom man skal kunne bli straffet etter strl. § 144, mens det etter strl. § 121 er tilstrekkelig at det er utvist grov uaktsomhet. Strafferammen etter strl. § 144 er 6 måneders fengsel, mens strafferammen i strl. § 121 er opptil 3 års fengsel.

Felles for begge bestemmelsene er at det må foreligge samtykke til opphevelse av taushetsplikt for at forklaringen/beviset kan føres i retten. Det kan reises spørsmål om hvorfor lovgiver skiller mellom hvem som må samtykke etter henholdsvis §§ 118 og 119, og hvorfor fortrolighetsvernet er svakere i § 118 enn § 119.

Ulikheten er ikke opplagt. I høringsrunden forut for vedtakelsen av straffeprosessloven tok sosialdepartementet til orde for at det også etter § 118 burde gjelde en hovedregel om vitneforbud «med mindre vedkommende myndighet gir tillatelse». Begrunnelsen var at taushetspliktområdet innenfor den offentlige sektor «i vesentlig utstrekning er bestemt av hensynet til private som har et sterkt begrunnet krav om hemmeligholdelse», og at «De offentlige tjenestemenn som omfattes av regelen i § 119 i stor utstrekning mottar betroelser i sin stilling på samme måte som de yrkesgrupper som omfattes av § 120».^{87 88} Departementets forslag ble derimot ikke tatt til følge.

Den ulike utformingen av vitneforbudsbestemmelsene i §§ 118 og 119 kan for det første skyldes at hensynet bak taushetsplikten som begrunner forbudet i § 118 ikke bare er ment å verne om private interesser, men også om staten og allmenne interesser. Et departement har nok som «profesjonell» aktør i en del tilfeller bedre forutsetninger for å vite konsekvensene av et samtykke enn en privat aktør. På den annen side er det ikke sikkert at departementet skjønner hvilke personlige følger et samtykke kan få for den aktuelle personen. Noen er

⁸⁷ Ot.prp.nr.35 (1978-1979) s. 141.

⁸⁸ De nevnte bestemmelser ble senere plassert i §§ 118 og 119.

mer sårbare enn andre, men dette kan departementet, og eventuelt retten, ta hensyn til i en interesseavveining.

Men først og fremst er nok årsaken at vitneforbudene i §§ 118 og 119 verner taushetsforhold av ulik karakter. Når man avgir opplysninger til det offentlige, gjør man det i visshet om at det offentlige forvalter en betydelig mengde personopplysninger, og at det foregår en utstrakt utveksling av disse opplysningene mellom ulike offentlige organer.

Opplysninger som er betrodd advokater, leger etc. er derimot avgitt i et personlig tillitsforhold til denne personen alene, som må innstå for at opplysningene underlegges et effektivt taushetsvern.

Selv om vitneforbudet i strpl. § 119 er absolutt, med mindre den som har krav på hemmelighold samtykker, trenger det ikke nødvendigvis å bety at den som har krav på hemmelighold får et bedre vern enn etter strpl. § 118. Det kan være en «ressurssvak» privatperson som lett lar seg føye og samtykker selv om vedkommende ikke har oppfattet hva samtykket eventuelt kan føre til.

6.2 Når kommer de ulike bestemmelsene til anvendelse?

Vitneforbudene i strpl. §§ 118 og 119 har som utgangspunkt hvert sitt selvstendige virkeområde. I noen tilfeller, for eksempel når det er tale om offentlig ansatt helsepersonell, vil disse være omfattet av begge bestemmelsene. Spørsmålet blir da hvilken bestemmelse som skal gis anvendelse, og hvem retten skal henvende seg til for å innhente samtykke til å oppheve taushetsplikten.

Antakelig må § 119 i slike tilfeller anses som *lex specialis*. Begrunnelsen for dette standpunkt er at § 119 er en strengere vitneforbudsbestemmelse enn § 118, og at bare en anvendelse av § 119 vil sikre at det ikke oppstår motstrid (for eksempel samtykke fra departementet, men ikke fra den som har krav på hemmelighold).

Vitneforbudet i strpl. § 119, er begrenset til å gjelde den informasjonen som yrkesutøveren er blitt «betrodd i sin stilling», men det betyr ikke nødvendigvis at man ikke har taushetsplikt selv om informasjonen ikke faller inn under ordlyden i «betrodd». Opplysningene kan være vernet og omfattet av lovbestemt taushetsplikt, og således føre til at retten ikke kan ta imot vitneprovet etter strpl. § 118.

6.3 Vitneforbudene er bevismiddelneøytrale

Forbudene i strpl. §§ 118 og 119 retter seg etter sin ordlyd bare mot vitneforklaringer. Så lenge den som har interesse i hemmelighold ikke samtykker i bruk av den aktuelle informasjonen, gjør imidlertid hensynet til å verne om fortrolig informasjon og fortrolige relasjoner, seg gjeldende med samme styrke uavhengig av hvordan informasjonen bringes til rettens kunnskap.⁸⁹

I Rt. 1997 s. 1778 ble det i forhold til strpl. § 119 lagt til grunn at «bevis som direkte fremtrer som brudd på taushetsplikt» må avskjæres.

I Rt. 1999 s. 1066⁹⁰ ble det uttalt at fordi forbudet mot vitneprovet i tvml. § 205 var gitt for å sikre at bestemte opplysninger ikke kommer ut, «må dokumenter som inneholder opplysninger som det er forbudt å motta vitneprov om, nektes fremlagt uten hensyn til hvem som besitter dokumentet».

Som nevnt punkt 3.4.1 foran kan departementet også gi samtykke til utlevering av dokumenter som er vernet av taushetsplikten. Den som samtykker i opphevelse av taushetsplikten, samtykker også til alle relevante bevismidler blir lagt frem i retten.

⁸⁹ Torgersen, Runar (2009) s. 309.

⁹⁰ Omtalt foran i punkt 4.3.3

Det må dermed legges til grunn at bevisforbudene i §§ 118 og 119 gjelder uavhengig av hvilket bevismiddel informasjonen gis ved, herunder dokumenter, opptak eller bilder. Vitneforbudene i §§ 118 og 119 er med andre ord bevismiddelnøytrale, og kan vel så gjerne betegnes som bevisforbudsbestemmelser. I tvl. § 22-5, som svarer til strpl. § 119, følger dette nå direkte av ordlyden, som ikke lenger er knyttet alene til bevismiddelet forklaring. Dette gjelder også tvl. § 22-3, som tilsvarende strpl. § 118.

Forbudene gjelder dessuten ikke bare opplysninger underlagt taushetsplikt gitt direkte til den som er omfattet av taushetsplikten, «men også forklaring fra den som den taushetsforpliktete måtte ha uttalt seg til» jfr. Rt. 1999 s. 1066.

6.4 Særlig om forholdet mellom varslingspliktbestemmelser og vitneforbudsbestemmelsene

Etter helsepersonelloven § 33 (hlspl) har leger og annet helsepersonell en plikt til å gi opplysninger til barneverntjenesten når det er grunn til å tro at et barn blir mishandlet i hjemmet eller det foreligger andre former for alvorlig omsorgssvikt, eller når et barn har vist vedvarende alvorlige atferdsvansker. Etter fvl. § 13b nr. 6 er taushetsplikt ikke til hinder for at barnevernet bringer disse opplysningene videre til politi og påtalemyndighet.

Helsepersonell har dessuten en plikt til å varsle politi eller andre nødetater dersom dette er nødvendig for å avverge alvorlig skade på person, jfr. hlspl. § 31. Hensynet til vern av den som mishandles veier her tyngre enn hensynene som begrunner taushetsplikten.

I forhold til vitneforbudene i strpl. §§ 118 og 119 blir spørsmålet i slike tilfeller først om retten kan ta imot forklaring fra helsepersonell uten hinder av taushetsplikt. Svaret på dette må antakelig bli nei.

Varslingspliktbestemmelsene i helsepersonelloven er gitt med det formål å få stanset mishandling eller avverge alvorlig skade på person, og kan ikke føre til en opphevelse av vitneforbudsreglene som gjelder ved en senere pådømmelse av de forhold som har foranlediget varslingen. Dersom det ikke gis samtykke som krevet i §§ 118 og 119, må en domfellelse i så fall bero på politiets øvrige bevis ervervet etter varslingen.

Dersom det ikke blir gitt samtykke til opphevelse av taushetsplikten, blir spørsmålet om politiet kan legge frem bevis for hva helsepersonellet har forklart seg om ved varslingen, for eksempel gjennom forklaring fra etterforskeren som har mottatt forklaringen. Også her bør svaret antakelig bli nei. Som fremholdt i pkt. 6.3 foran, er vitneforbudsbestemmelsene bevismiddelnøytrale. En indirekte bevisførsel om forhold underlagt taushetsplikt vil innebære en tilsidesettelse av de kjernehensyn som bestemmelsene er ment å ivareta, til tross for at det aktuelle beviset er ervervet på lovlig måte.

I punkt 4.4.2.4 foran er det redegjort for Rt. 2003 s. 219, der Høyesterett kom til at en legeerklæring tillatt innhentet under etterforskningen kunne fremlegges for byretten til tross for at samtykket var trukket tilbake før hovedforhandlingen. Det er ikke opplagt hvorfor ikke dette bør være resultatet også når det er tale om å la en etterforsker forklare seg om en politiforklaring fra en lege i forbindelse med en lovlig, pålagt varsling etter hlspl.

Antakelig beror forskjellen på nettopp det Høyesterett fremholdt som avgjørende, nemlig hvorvidt en tillatt bevisførsel ville forstyrre tillitsforholdet mellom lege og pasient. Har det foreligget samtykke, forstyrres dette forholdet ikke. Når opplysningene er tilkommet politiet bak pasientens rygg, vil det kunne forrykke tillitsforholdet dersom opplysningene senere tillates ført i pådømmelsen av en straffesak, selv om opplysningene er tilkommet politiet som følge av lovpålagt varsling.

7 LITTERATURLISTE OG KILDER

7.1 Lover og konvensjoner

7.1.1 Gjeldende lover

Almindelig borgerlig Straffelov (Straffeloven) av 22. mai 1902, nr. 10

Lov om domstolene (domstolloven) av 13. august 1915, nr. 5

Lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker (forvaltningsloven) av 10. februar 1967

Lov om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven) av 22. mai 1981, nr. 25

Lov om helsepersonell m. v. (helsepersonelloven) 2. juli 1999, nr. 64

Lov om straff (straffeloven) av 20. mai 2005, nr. 28

Lov om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven) av 17. juni 2005, nr. 90

Lov om trdomssamfunn og ymist anna av 13. juni 1969, nr. 25

Lov om ekteskap (ekteskapsloven) av 4. juli 1991, nr. 47

Lov om helsepersonell m. v. (helsepersonelloven) 2. juli 1999, nr. 64

Lov om apotek (apotekloven) av 2. juni 2000, nr. 39

Lov om formidling av landsdekkende postsendinger (postloven) av 29. nov. 1996, nr. 73

Lov om elektronisk kommunikasjon (ekomloven) av 4. juli 2003, nr. 83

Lov om barn og foreldre (barnelova) av 8. april 1981, nr. 7

7.1.2 Opphevede lover

Lov om Rettergangsmaaden i Straffesager (Straffeprosessloven 1887) av 1. juli 1887, nr. 5

Lov om rettergangsmåten for tvistemål (tvistemålsloven) av 13. august 1915, nr. 6

7.1.3 Konvensjoner

Den europeiske menneskerettskonvensjonen (EMK) av 4. november 1953

7.2 Forarbeider

NUT 1969 nr. 3: Innstilling om rettergangsmåten i straffesaker fra Straffeprosesslovkomiteen. Oslo, 1969

Ot.prp. nr. 35 (1978-1979) Om lov om rettergangsmåten i straffesaker (straffesaksloven)

Ot.prp. nr. 13 (1998-1999) Helsepersonell m v (helsepersonelloven)

NOU 2002:4 Ny straffelov

7.3 Rettsavgjørelser

Straffesaker:

Rt. 1930 s. 1027

Rt. 1983 s. 430

Rt. 1991 s. 616

Rt. 1992 s. 894

Rt. 1992 s. 949

Rt. 1994 s. 1337

Rt. 1997 s. 1778

Rt. 1998 s.1891

Rt. 1999 s. 911

Rt. 1999 s. 1269

Rt. 2003 s. 219

Rt. 2006 s. 90

Rt. 2006 s. 1071

Rt. 2008 s. 504

HR- 2011- 1948- U

Sivilsaker:

Rt. 1967 s. 847

Rt. 1997 s. 1170

Rt. 1992 s. 949

Rt. 1996 s. 464

Rt. 1996 s. 1101

Rt. 1997 s. 615

Rt. 1997 s. 795

Rt. 1999 s. 1066

Rt. 2000 s. 1139

Rt. 2001 s. 4

Rt. 2001 s. 1113

Rt. 2002 s. 385

Rt. 2006 s. 633

Rt. 2012 s. 868

7.4 Litteratur

Bjerke, Hans Kristian og Keiserud, Erik: Straffeprosessloven. Kommentartutgave. Bind I. 3. utgave. Oslo, 2001.

Schei, Tore m.fl.: Tvisteloven. Kommentartutgave. Bind II. Oslo, 2007.

Svalheim, Knut: Advokaters taushetsplikt. Oslo, 1996.

Torgersen, Runar: Ulovlig beviserverv og bevisforbud i straffesaker, 2009.

7.5 Nettdokumenter

Taushetsplikt ved ytelse av tjenester. <http://www.handboka.no/vgs/veiled/ks/taupli03.htm>

[www.noricom.no/taushetserklæring for tolk](http://www.noricom.no/taushetserklæring%20for%20tolk)

[www.fylkesmannen.no-fritak for taushetsplikt](http://www.fylkesmannen.no-fritak%20for%20taushetsplikt)

Advokatforeningens årstale (2009), Berit Reiss-Andersen, Advokatens taushetsplikt – truet av gode hensikter.

www.tv2.no/nyheter/innenriks/22-juli-terror-oslo-og-utoya/la-ned-referatforbud-om-breiviks-mor-3807816.html

www.reddsdata.no

[http://www.ub.uio.no/skrive-referere/hvordan-referere/.](http://www.ub.uio.no/skrive-referere/hvordan-referere/)